

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни «ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (правозастосування)**

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
з юридичних дисциплін ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 7)

Розробник:

Доцент кафедри цивільного права та процесу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Твердохліб Елла Валентинівна.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Зайцев О. Л.
2. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. кандидат юридичних наук Устименко О. А.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1. Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет і система цивільного процесуального права	16	4	4			8	
Тема 2. Принципи цивільного процесуального права	10	2	2			6	
Тема 3. Цивільні процесуальні правовідносини	8	2	2			4	
Тема 4. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин	12	2	2			8	
Тема 5. Учасники судового процесу	16	4	4			8	
Тема 6. Цивільна юрисдикція	10	2	2			6	
Тема 7. Докази та доказування у цивільному процесі	16	4	4			8	
Тема 8. Процесуальні строки	6	2	2			2	
Тема 9. Судові виклики і повідомлення	6	2	2			2	
Тема 10. Судові витрати	10	2	2			6	
Тема 11. Заходи процесуального примусу	8	2	2			4	
Тема 12. Позовне провадження	18	4	6			8	
Тема 13. Наказне провадження	6	2	2			2	
Тема 14. Окреме провадження	14	4	4			6	
Тема 15. Перегляд судових рішень	8	2	2			4	
Тема 16. Виконання судових рішень. Судовий контроль. Відновлення втраченого провадження	8	2	2			4	
Тема 17. Цивільні процесуальні права іноземних осіб. Провадження у справах за участю іноземних осіб. Визнання і виконання рішень іноземних судів в Україні	10	2	2			6	
Всього за семестр :	180	44	46			90	Екзамен

(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекцій	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1.Судова влада. Поняття, предмет і система цивільного процесуального права	10	1	1			8	
Тема 2. Принципи цивільного процесуального права	11	0,5	0,5			10	
Тема 3. Цивільні процесуальні правовідносини	9	0,5	0,5			8	
Тема 4. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин	11	0,5	0,5			10	
Тема 5. Учасники судового процесу	14	1	1			12	
Тема 6. Цивільна юрисдикція	11	0,5	0,5			10	
Тема 7. Докази та доказування у цивільному процесі	14	1	1			12	
Тема 8. Процесуальні строки	7	0,5	0,5			6	
Тема 9. Судові виклики і повідомлення	7	0,5	0,5			6	
Тема 10. Судові витрати	11	0,5	0,5			10	
Тема 11. Заходи процесуального примусу	9	0,5	0,5			8	
Тема 12. Позовне провадження	16	1	1			14	
Тема 13. Наказне провадження	9	0,5	0,5			8	
Тема 14. Окреме провадження	14	1	1			12	
Тема 15. Перегляд судових рішень	11	0,5	0,5			10	
Тема 16. Виконання судових рішень. Судовий контроль. Відновлення втраченого провадження	9	0,5	0,5			8	
Тема 17. Цивільні процесуальні права іноземних осіб. Провадження у справах за участю іноземних осіб. Визнання і виконання рішень іноземних судів в Україні	9	0,5	0,5			8	
Всього за семестр:	180	10	10			160	Екзамен

3. Методичні вказівки до семінарських занять

ТЕМА № 1. Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет і система цивільного процесуального права

Семінарське заняття на тему «Судова влада і правосуддя в цивільних справах. Поняття, предмет і система цивільного процесуального права».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 4 години

заочна форма навчання 1 година

Навчальні питання:

1. Форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави.
2. Поняття про господарське судочинство. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів. Розмежування компетенції загальних і господарських судів.
3. Поняття про нотаріат. Закон України «Про нотаріат». Повноваження щодо вчинення нотаріальних дій. Розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.
4. Третейські суди: поняття, види, компетенція.
5. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства). Стадії цивільного процесу.
6. Поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).
7. Предмет цивільного процесуального права. Метод правового регулювання цивільних процесуальних відносин.
8. Джерела цивільного процесуального права.
9. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на такі форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб та інтересів держави як судова, адміністративна, нотаріальна та громадська та слід знати основні риси названих форм захисту..

2. Поняття про господарське судочинство. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів. Розмежування компетенції загальних і господарських судів.

При вивченні даного питання слід з'ясувати основні підстави виникнення господарського судочинства та на підставі чинного законодавства з'ясувати загальні та відмінні риси компетенції загальних і господарських судів.

3. Поняття про нотаріат. Закон України «Про нотаріат». Повноваження щодо вчинення нотаріальних дій. Розмежування компетенції загальних судів і нотаріату.

При вивченні даного питання слід з'ясувати мету діяльності та функції нотаріату, суб'єктів вчинення нотаріальних дій та значенні нотаріальної діяльності для судового процесу.

4. Третейські суди: поняття, види, компетенція.

При вивченні даного питання необхідно визначити поняття, види та компетенцію третейських судів відповідно до чинного законодавства, а також категорії справ, що розглядають третейські суди.

5. Поняття цивільного процесу (цивільного судочинства). Стадії цивільного процесу.

Слід розкрити сутність поняття цивільного процесу як порядку провадження у цивільних справах та з'ясувати перелік стадій цивільного процесу відповідно до чинного законодавства, знати назву та мету кожної стадії.

6. Поняття цивільної процесуальної форми (суть, основні риси та значення).

При вивченні даного питання необхідно з'ясувати сутність даного поняття через категорію порядку вчинення процесуальних дій та вимог чинного законодавства щодо дотримання цього порядку.

7. Предмет цивільного процесуального права. Метод правового регулювання цивільних процесуальних відносин.

Необхідно дати визначення предмету цивільного процесуального права як певної сукупності суспільних відносин, що складають предмет галузі права, та методу як системи правових способів та прийомів регулювання.

8. Джерела цивільного процесуального права.

Розкриваючи дане питання слід з'ясувати систему нормативних актів різного рівня, що містять норми цивільного процесуального права, та з'ясувати види нормативних актів, які входять до категорії законодавства про цивільне судочинство.

9. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

При вивченні даного питання необхідно визначити мету та порядок функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка застосовується в судах, та яким чином забезпечується обмін документами між судами та між судом та учасниками судового процесу.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Проблеми судової влади у правовій демократичній державі.

2. Співвідношення цивільного процесуального права з конституційним, цивільним, сімейним, трудовим, адміністративним, кримінально-процесуальним правом.

3. Предмет і система науки цивільного процесуального права.

Теми рефератів:

1. Інститути цивільного процесуального права.

2. Джерела цивільного процесуального права.
3. Проведення у цивільному процесі, характерні особливості видів провадження.
4. Сучасні проблеми науки цивільного процесуального права.

Література.

1. Закон України «Про Конституційний суд України від 13.07.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. ст.436. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19)
2. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 238 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. із змінами, внесеними згідно із Законами № 2234-VIII від 07.12.2017, № 2325-VIII від 13.03.2018 *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 6-7. ст.40. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text)
4. Господарський процесуальний кодекс України: у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, із змінами, внесеними згідно із Законом № 2234-VIII від 07.12.2017 : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. – 185 с.
5. Закон України «Про третейські суди» *Відомості Верховної Ради України* . 2004. № 35. Ст. 412 (з наступними змінами і доповненнями). [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text)
6. Закон України «Про нотаріат» *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383 (з наступними змінами і доповненнями). [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text)
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 р. № 9.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про посилення судового захисту прав та свобод людини та громадянина» від 30 травня 1997 р. № 7.
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 2.
10. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

ТЕМА № 2. Принципи цивільного процесуального права

Семінарське заняття на тему «Принципи цивільного процесуального права».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години
заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Поняття принципів цивільного процесуального права.
2. Значення принципів цивільного процесуального права.
3. Система принципів цивільного процесуального права.
4. Принцип диспозитивності в цивільному процесі.
5. Принцип змагальності в цивільному процесі.
6. Принцип процесуальної рівноправності сторін у цивільному процесі.
7. Принцип пропорційності в цивільному процесі.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Поняття принципів цивільного процесуального права.

При вивченні даного питання необхідно виявити основні ознаки визначення принципу цивільного процесу та з'ясувати вплив принципів щодо здійснення правосуддя.

2. Значення принципів цивільного процесуального права.

Необхідно виявити практичне значення принципів цивільного процесу при для законотворчої та судової діяльності, а також при здійсненні прав та обов'язків учасниками судового процесу.

3. Система принципів цивільного процесуального права.

Дане питання розраховане на розуміння підстав класифікації принципів цивільного процесу на підставі різних чинників. Слід знати різні підходи, запропоновані в юридичній літературі, які застосовуються до визначення системи принципів.

4. Принцип диспозитивності в цивільному процесі.

При вивченні даного питання слід знати яким чином зазначений принцип закріплений в законодавстві та як він реалізується на практиці. Також необхідно з'ясувати поняття диспозитивності, що дозволить належним чином зрозуміти реалізацію зазначеного принципу.

5. Принцип змагальності в цивільному процесі.

При вивченні даного питання необхідно розуміти через які дії яких суб'єктів та яким чином реалізується вказаний принцип. Слід звернути увагу на те що цей принцип реалізується через активну правову позицію учасників судового процесу.

6. Принцип процесуальної рівноправності сторін у цивільному процесі.

Необхідно звернути увагу на зміст терміну «рівноправність» в цивільному процесі та механізм його реалізації в судовому процесі. Особливу увагу необхідно приділити змісту терміна рівноправності відносно прав та обов'язків учасників судового процесу (у чому полягає рівноправність).

7. Принцип пропорційності в цивільному процесі.

При вивченні даного питання слід визначити категорії, які визначають принцип пропорційності в цивільному судочинстві.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Сутність принципу змагальності та рівноправності сторін, їх реалізація в цивільному процесі.

2. Принципи, які діють у стадії судового розгляду справи.
3. Принципи безпосередності судового розгляду та процесуального формалізму.

Теми рефератів:

1. Взаємозв'язок принципів цивільного процесуального права.
2. Функціонування принципу диспозитивності в цивільному процесі.

Література.

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 2.

1. Кройтор В.А. Проблеми доступності цивільного судочинства в Україні у зв'язку з реальним закріпленням принципу змагальності. *Право і безпека*. 2004. № 31. С.98–101.

2. Кройтор В.А. Зміст принципу гласності цивільного судочинства: процесуальний аспект. *Вісник національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 25. С.354–360.

3. Кройтор В.А. Процесуальна рівноправність сторін як одна з основних засад цивільного судочинства. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 3. Частина перша. С.138–142.

4. Кройтор В.А. Принцип незалежності суддів та їх підкорення тільки закону// *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С. 5–16.

6. Кройтор В.А. Гласність як одна з основних засад цивільного судочинства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. №2. С.64–66.

7. Кройтор В.А. Про мову цивільного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 3. С. 60–64.

9. Кройтор В. А. Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві: актуальність та нормативний зміст. *Право і безпека*. 2018. № 7'2. С. 149 – 154.

10. Кройтор В. А. Сучасні аспекти розвитку принципу змагальності в цивільному процесі. *Вісник Ужгородського національного університету внутрішніх справ*. *Право*. 2018. Випуск № 11. С.238 – 245.

11. Кройтор В.А. Незалежність суддів та їх підкорення тільки законам як принцип цивільного судочинства. *Приватне право і підприємництво: Зб. наук. праць*. Вип. 8. – К.: НДІ приватного права і підприємництва, 2009. С. 73–78.

12. Кройтор В.А. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду. *Право і безпека*. 2009. № 1. С. 198–205.

13. Кройтор В.А. Принцип усності в цивільному судочинстві. *Право і безпека*. 2009. № 2. С. 144 – 151.

14. Бортнік О.Г. Реалізація принципу диспозитивності в цивільному процесі закордонних країн та України (порівняльно-правовий аспект). *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип.26. с. 256-271

Ясинок М. М., Кройтор В. А. Принципи усності, безпосередності та безперервності в цивільному судочинстві: Монографія. Харків: Еспада, 2007. 152 с.

Завдання № 1

Косович звернувся до місцевого суду Краснокутського району Харківської області з позовною заявою до Майкової про вилучення майна із чужого незаконного володіння. В позовній заяві він зазначив, що якщо неможливо вилучити майно в натурі, то прохав суд стягнути на його користь дійсну вартість майна.

Суддя залишив позовну заяву без руху, зазначивши в ухвалі, що заява складена не державною мовою, а російською. Тому, він встановив строк для виправлення цього недоліку.

Косович виконав вимоги суду в строк зазначений судом. Суд розглянув справу і відмовив Косовичу у позові, з тих мотивів, що відповідачка визнала наявність у неї майна, що належить Косовичу, але вартість його вона сплатити відмовляється, так як це майно прийшло в непридатність.

Чи правильні дії суду? Які принципи цивільного процесуального права порушені? Розкрийте зміст цих правових принципів і визначте процесуальні наслідки їх порушення.

Завдання № 2

У місцевому суді розглядалася справа за позовом Нармухамедова про поновлення на роботі. Судочинство проходило українською мовою. Позивач заявив клопотання про виклик перекладача, оскільки він є кримським татариним, тому майже не володіє українською мовою. Суд відмовив в задоволенні клопотання і запропонував Нармухамедову користуватися російською мовою, якою він володіє.

Викладіть свою думку відносно дій судді.

Завдання № 3

До місцевого суду від імені Торохова з позовною заявою про визнання права власності на 1/2 частину домоволодіння до Торохової звернувся адвокат Зейкан.

Суддя повернув йому заяву, посилаючись на ст. 185 ЦПК України, так як заяву було підписано не позивачем, а адвокатом.

Адвокат не погодився з ухвалою суду, посилаючись на те, що позивачем за спеціальним дорученням йому надано право захищати його інтереси у суді.

Чи правильні дії суду? Яким принципом процесуального права керувався суддя, повертаючи заяву? Розкрийте його зміст.

Завдання № 4

Місцевий суд розглядав у судовому засіданні справу про поділ майна між колишнім подружжям Сидоренко. Позивач Сидоренко у судовому засіданні заявив клопотання про відкладення справи, оскільки він хоче звернутися за допомогою до адвоката. Відповідачка, в свою чергу, заперечувала проти відкладення справи, мотивуючи це тим, що у неї немає достатніх коштів щоб звернутися також за допомогою до адвоката.

Суд відмовив у задоволенні клопотання позивачеві, мотивуючи свою відмову тим, що відкладення справи може порушити принцип рівноправності сторін і буде несправедливим для відповідача.

Чи законні дії суду? Яким принципом повинен керуватися суд, розглядаючи заявлені клопотання?

Завдання № 5

При розгляді цивільної справи за позовом Галушко до Зозулі про поділ домоволодіння в натурі в судовому засіданні позивач подав клопотання про приєднання до справи письмових доказів, які свідчать про те, що він за свої власні кошти проводив ремонт і газифікацію спірного домоволодіння, а тому і має право на задоволення його позовних вимог.

Суд залишив це клопотання без розгляду і вирішив справу на підставі доказів, що були в справі.

Чи правильні дії суду? Чи були порушені принципи цивільного процесуального права?

Завдання № 6

Місцевий суд визнав мирову угоду у справі за позовом Степаненко та інших до редакції газети «Всеукраїнські відомості» про відшкодування моральної шкоди, у п. 6 якої зазначено: «У разі невиконання відповідачем пунктів 3 або 4 цієї угоди за позивачами залишається право на подання позовної заяви до редакції газети «Всеукраїнські відомості» про збільшення розміру відшкодування завданої моральної шкоди у зв'язку з невиконанням мирової угоди.», а у п.7: «У випадку порушення цієї угоди винна сторона буде зобов'язана сплатити штраф у розмірі ста мінімальних заробітних плат».

Проаналізуйте дії суду з точки зору реалізації принципів цивільного процесуального права. В яких нормах ЦПК України цей принцип закріплено?

Завдання № 7

Громадянка Кириленко звернулася до суду з позовом до громадянина Віленко про її вселення на житлову площу в будинок, що належить відповідачеві на праві приватної власності. В позовній заяві вона вказала, що вселилася на житлову площу після укладення шлюбу з Віленко. Однак з вересня 2018 р. він постійно перешкоджав їй проживати у вказаному будинку.

В судовому засіданні сторони уклали мирову угоду, згідно якої Кириленко відмовилася від своїх вимог і зобов'язалася не пред'являти їх в майбутньому. Відповідач зі своєї сторони зобов'язався виплатити позивачеві в рахунок весільних дарунків 50000 грн. і повернути їй частину особистих речей. Місцевий суд визнав їх мирову угоду і закрив провадження по справі.

Чи правильно вирішив цю справу суд? Яким принципом він повинен керуватися для правильного вирішення питання про визнання мирової угоди? В яких нормах ЦПК України цей принцип закріплено?

ТЕМА № 3. Цивільні процесуальні правовідносини

Семінарське заняття на тему «Цивільні процесуальні правовідносини».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Поняття цивільних процесуальних правовідносин.
2. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх класифікація.
3. Об'єкт та зміст цивільних процесуальних правовідносин.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Поняття цивільних процесуальних правовідносин.

При вивченні цього питання слід з'ясувати поняття та характерні ознаки та основні елементи цивільних процесуальних відносин, знати види елементів та визначення кожного елементу цивільних процесуальних відносин.

2. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин та їх класифікація.

Необхідно визначити категорії учасників судового процесу, їх назви та ознаки, за якими вони поділяються на види. Також слід розуміти, як визначається склад учасників справи та які особи відносяться до категорій представники та інші учасники судового процесу.

3. Об'єкт та зміст цивільних процесуальних правовідносин.

Надати визначення об'єкту та змісту цивільних правовідносин. Слід звернути увагу на особливості об'єкту залежно від виду провадження та на складові частини змісту цивільних процесуальних правовідносин.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Підстави та передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
2. Проблемні питання об'єкту цивільних процесуальних правовідносин.

Теми рефератів:

1. Цивільні процесуальні правовідносини: поняття, особливості.
2. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, їх права та обов'язки.

Література:

1. Цивільний процес України: академічний курс: Підручн. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.; за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.
3. Єрмоленко В. Щодо відмінностей між об'єктом правовідносин і об'єктом права. *Право України*. 2004. №1.
4. Паскар А. Л. Особливості цивільних процесуальних правовідносин // *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. – С.35–38.
5. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

ТЕМА № 4. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин

Семінарське заняття на тему «Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.
2. Склад суду.
3. Підстави для відводу (самовідводу) судді.
4. Наслідки відводу суду (судді).
5. Порядок вирішення заявленого відводу(самовідводу).

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.

При розгляді цього питання слід з'ясувати роль та основні повноваження суду, звернути увагу на значення статусу судді як посадової особи

2. Склад суду.

Необхідно з'ясувати яким чином формується склад суду для розгляду справи, яка кількість суддів може бути у складі суду та що собою являє колегіальний розгляд справи.

2. Підстави для відводу (самовідводу) судді.

В процесі розгляду даного питання потребує з'ясування перелік підстав для відводу та самовідводу судді відповідно до чинного законодавства та порядок вирішення заявленого відводу. Особливу увагу слід приділити підставам недопустимості повторної участі судді в розгляді справи.

3. Наслідки відводу суду (судді).

Для засвоєння питання необхідно вивчити наслідки відводу суду або судді, передбачені у чинному законодавстві, також спосіб формування нового складу суду, який буде розглядати справу.

4. Порядок вирішення заявленого відводу(самовідводу).

Необхідно ознайомитись з порядком процесуальних дій, направлених на вирішення питання про відвід або самовідвід як до, так і після відкриття провадження у справі. Слід приділити увагу можливості визнання відводу необґрунтованим.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Повноваження суду.
2. Порядок передачі спору на розгляд третейського суду.

Теми рефератів:

1. Компетенція судів щодо розгляду цивільних справ.
2. Судова система України.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
3. Про судоустрій і статус суддів. : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Завдання №1

Хмельницький звернувся до суду з позовом до Беляєвої про визнання недійсним усиновлення її сина Сергія. Суд відмовив у відкритті провадження на тій підставі, що рішення про скасування усиновлення має бути винесено райвиконкомом.

Чи підлягає справа розгляду в порядку цивільного судочинства? Чи може бути оскаржена ухвала суду про відмову у відкритті провадження на тій підставі, що заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства?

Завдання №2

Громадянка Петренко звернулася з позовом до ТОВ «Меркурій» про стягнення заборгованості по заробітній платі.

Під час розгляду справи по суті Петренко дізналася, що представник ТОВ «Меркурій» адвокат Соколова, є нареченою сина судді Іванова, який розглядає справу.

Які заходи може вжити позивачка для забезпечення об'єктивності розгляду справи? Чи підлягає відводу суддя Іванов за таких підстав?

Завдання №3

Громадянин Мирський звернувся до місцевого суду з позовом про відібрання дитини. Відповідачкою по справі була помічник голови суду Мирська.

Суддя Петрова, що відкрила провадження у справі за позовом Мирського, заявила самовідвід з мотивів приязного ставлення до відповідачки. Після передачі справи всіма суддями місцевого суду було заявлено самовідвід з тих самих підстав.

Яким судом у цьому випадку буде слухатись справа за позовом Мирського?

Завдання №4

В травні 2018 року громадянин Іванов, мешканець с. Токарі-Бережки Лебединського району Сумської області відпочивав з друзями на березі ставка. Роздягнувшись, він пірнув у воду і не виринув. Пошук його тіла на дні ставка командою водолазів результату не дав.

В жовтні 2018 р. його дружина вирішила звернутися до суду з заявою про визнання чоловіка безвісно відсутнім.

Якому суду підсудна дана справа? Судом в якому складі вона буде слухатись?

Який, на вашу думку, в наведеному прикладі застосовується вид підсудності?

Завдання №5

Подружжя Розанових, не маючи спільних дітей, прожили у шлюбі три роки, два з яких вони мешкали окремо один від одного. Дружина, громадянка Розанова, звернулася до чоловіка з пропозицією розірвати шлюб, але згоди на розірвання шлюбу від чоловіка не отримала.

Чоловік, громадянин Розанов, повідомив дружину, що особисто він не має заперечень проти розірвання шлюбу, але його мати вважає, що офіційно оформлювати розлучення передчасно.

До юрисдикції якого органу належить врегулювання правовідносин, що склалися між подружжям? Чи змінилася б юрисдикція, якщо подружжя Розанових мало спільних неповнолітніх дітей?

Завдання №6

Турбін звернувся до суду з позовом про поновлення на роботі на посаді майстра-сантехніка у кооперативі «Будівельник» у зв'язку з тим, що його було звільнено на підставі рішення загальних зборів членів кооперативу. Свою вимогу він мотивував тим, що на зборах були присутні 9 із 16 членів кооперативу, тому згідно із Статутом кооперативу його звільнення не може бути визнано правомірним.

Суддя відмовив у відкритті провадження, посилаючись на те, що справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, а повинна розглядатися відповідним райвиконкомом.

Як може захистити свої права Турбін? Чи підлягає ця справа розгляду в суді?

Завдання №7

Тищенко звернулася до суду з позовом проти лікарні про поновлення на роботі на посаді лікаря, звідки її було звільнено за згодою профспілкового комітету. Суддя відмовив у відкритті провадження, мотивуючи відмову тим, що позивачка повинна звернутися до КТС, а лише потім до суду.

Чи правильні дії суду? Визначте юрисдикцію спорів, що виникають із трудових правовідносин.

Завдання №8

Миронов звернувся до суду з позовом про стягнення з Білопільської бази «Холбос» грошової суми, мотивуючи свої вимоги тим, що при розрахунку з відповідачем йому не було повністю сплачено заробітної плати. Суддя відмовив у відкритті провадження, зазначивши, що Мироновим не дотримано встановленого законом для цієї категорії справ порядку попереднього позасудового вирішення справи.

Чи правильні дії суду?

Завдання №9

Романченко звернулася до місцевого суду Київського району м. Харкова з позовом про встановлення батьківства та стягнення аліментів із Вестова. Суддя надіслав позовну заяву у Куп'янський міський суд за місцем проживання відповідача для розгляду справи по суті, посилаючись на те, що позов подано з порушенням правил підсудності.

Чи правильні дії судді? Який вид підсудності встановлено для цієї категорії справ?

Завдання №10

Мешканець с. Печеніги Чугуївського району Харківської області Вітренко вирішив звернутися до суду з позовом про відшкодування моральної і матеріальної шкоди, завданої йому незаконним рішенням Зарічного районного суду м. Суми.

Визначте підсудність справи.

ТЕМА № 5. Учасники судового процесу

Семінарське заняття на тему «Учасники цивільного процесу».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 4 години

заочна форма навчання 1 година

Навчальні питання:

1. Учасники справи.
2. Сторони в цивільному процесі.
3. Процесуальна співучасть.
4. Треті особи в цивільному процесі.
5. Процесуальне правонаступництво.
6. Представники.
7. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.
8. Інші учасники судового процесу.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Учасники справи.

При вивченні цього питання слід знати які категорії учасників справи існують залежно від виду провадження та якими правами та обов'язками наділяються учасники справи. Особливу увагу слід приділити поняттям цивільної процесуальної правоздатності та цивільної процесуальної дієздатності

2. Сторони в цивільному процесі.

Слід назвати види сторін в цивільному процесі та хто може бути в якості сторони. Питання передбачає знання прав та обов'язків сторін, передбачених чинним законодавством, а також заборони зловживання процесуальними правами та заміни неналежного відповідача.

3. Процесуальна співучасть.

Співучасть обумовлена наявністю кількох осіб в якості позивачі та/або відповідачів. Слід знати умови можливої процесуальної співучасті та підстави

залучення до участі у справі співвідповідача.

4. Треті особи в цивільному процесі.

Вивчення вказаного питання передбачає з'ясування підстав поділу третіх осіб на категорії залежно від наявності у них самостійних вимог щодо предмета спору, а також наслідки незалучення у справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог.

5. Процесуальне правонаступництво.

Слід визначити підстави процесуального правонаступництва та порядок дій особи, яка була визнана правонаступником. Також слід звернути увагу на обов'язковість всіх процесуальних дій для правонаступника, які були вчинені до його вступу під час розгляду справи.

6. Представники.

При вивченні цього питання слід знати які особи можуть бути представникам та на які категорії представників передбачаються, та підстави такого поділу. Також необхідно знати перелік документів, що підтверджують повноваження представників та їх повноваження.

7. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Слід назвати осіб та посадових осіб, які можуть звертатися до суду в інтересах інших осіб, та їх процесуальні права.

8. Інші учасники судового процесу.

Необхідно знати перелік осіб, що відносяться до категорії інші учасники судового процесу (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст) та їх процесуальне становище (права та обов'язки).

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Поняття, процесуальні права і обов'язки сторін.
2. Поняття, умови і порядок заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідачів.
3. Поняття, значення та види судового представництва. Повноваження представника у суді.
4. Особи, які сприяють здійсненню правосуддя, їх процесуальні права.

Теми рефератів:

1. Процесуальна співучасть.
2. Види представництва.
3. Повноваження адвоката у цивільному процесі.

Література.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>

5. Про судоустрій і статус суддів.: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 2.

7. Бортнік О.Г. Зловживання сторін при реалізації розпорядчих прав // Проблеми цивільного права та процесу: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна, Харків, 23 травня 2009 року. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2009. – С. 345-347.

8. Глушкова Д.Г. Процесуальний статус спеціаліста за цивільним процесуальним законодавством України . Актуальні проблеми цивільного права та процесу: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна, Харків, 21 травня 2005 року. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2005.

9. Сапейко Л.В. Проблема визначення обов'язків осіб, які беруть участь у справі . *Право і безпека*. 2009. № 1. С. 205-211.

10. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

11. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Громадянин Васьковський, перебуваючи за кермом вантажної автомашини «ЗІЛ», що належала ТОВ «Дубрава», не справився з керуванням і зіткнувся з автомобілем «БМВ», що належав на праві спільної часткової власності братам Ігнатенкам– Сергію 22 років і Олексію 12 років. За кермом автомобіля «БМВ» перебував громадянин Булько, що керував машиною за дорученням.

Ігнатенко Сергій вирішив звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної майну.

Визначте склад учасників справи.

Завдання №2

Неповнолітня Дубравіна уклала шлюб з неповнолітнім Голюченком, і від цього шлюбу в них народилася дитина. У віці 17 років шлюб між ними було розірвано. Не досягши повноліття, Дубравіна вирішила звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди, завданої майну, що належить на праві власності її малолітній дитині.

Чи може Дубравіна звернутися до суду в інтересах свого малолітнього сина?

Завдання №3

Громадянин Греков був викликаний до місцевого суду для допиту як свідок у справі за позовом Іванова до Петрова про відшкодування шкоди, завданої приниженням честі та гідності. Греков з'явився у визначений час до суду, але

дізнавшись про предмет позову відмовився давати свідчення і подав заяву про надання йому можливості ознайомитися з матеріалами справи.

Чи підлягає клопотання Грекова задоволенню?

Завдання №4

Громадянка Леоненко звернулася до місцевого суду з позовом до громадянки Фесенко про відшкодування шкоди, завданої залиттям квартири. Під час розгляду справи суд встановив, що Фесенко є неналежним відповідачем по справі, оскільки її квартира знаходиться на одному поверсі з квартирою Леоненко, а вода потрапила до квартири позивачки через стелю.

Суддя запропонував позивачці в якості відповідача залучити до справи власника квартири, що знаходиться поверхом вище квартири позивачки, Соснову. На це позивачка заявила, що знаходиться з Сосною у приязних стосунках і не бажає з нею судитися.

Як повинен діяти суддя в такій ситуації?

Завдання №5

Громадянин Ломов, працівник ВО «Хімпром», отримав заробітну плату за письмовим дорученням громадянина Руденко, який на час виплати заробітної плати знаходився у відпустці.

Повернувшись з відпустки, Руденко довідався, що Ломов, перебуваючи в нетверезому стані, покінчив життя самогубством. Заповіту Ломов не залишив. Із членів сім'ї та близьких родичів у Ломова були лише дружина і два сини – 25 і 17 років.

До кого Руденко може пред'явити позов про повернення належних йому коштів?

Завдання №6

Вироком суду громадянку Гриненко було засуджено до позбавлення волі з конфіскацією майна. Цим вироком також вирішено цивільний позов АТП – 21205, на користь якого з Гриненко було стягнуто 17 тис. грн. Чоловік засудженої Гриненко звернувся до суду з позовом про виключення з опису (арешту) телевізора та піаніно. В позовній заяві він зазначив, що ці речі належать йому на праві особистої власності, так як були придбані ще до шлюбу.

Суд відмовив у прийнятті позовної заяви через те, що у вироку суду було зазначено про конфіскацію усього майна.

Чи правильно вчинив суддя? Визначте склад осіб по цій справі.

Завдання №7

14-річний учень професійно-технічного училища Дубровський, підійшовши до хлібного магазину, побачив біля нього автомобіль, з якого водій заносив до магазину лотки з хлібом. Скориставшись тим, що біля автомобіля нікого не було, а в замку запалення знаходились ключі, Дубровський сів у автомобіль, запустив двигун і поїхав по вулиці. Назустріч йому їхала автомашина «Фіат». Не упоравшись з керуванням, Дубровський ударив в ліве крило автомобіль «Фіат» і втік з місця дорожньої пригоди. Через годину він був затриманий співробітниками міліції. Власник автомобіля «Фіат» звернувся з позовом до суду, у якому прохав зобов'язати Дубровського відшкодувати йому затрати на ремонт автомобіля.

Визначте склад учасників справи. Як повинен діяти суд?

Завдання №8

Рижков 17 років, та Смирнов 13 років, знаходячись у літньому таборі від Харківського комп'ютерного коледжу, порушили правила протипожежної безпеки, внаслідок чого згоріла скирта соломи, що належала КСП «Зоря». Правління КСП звернулося до суду з позовом до Рижкова та Смирнова про стягнення заподіяних збитків.

Визначте осіб, які беруть участь у справі. В яких випадках до справи залучається додатковий відповідач? Чим він відрізняється від співвідповідача?

Завдання №9

При розгляді місцевим судом цивільної справи за позовом Кирилової до Усової про встановлення порядку користування земельною ділянкою, позивачка померла. Суд зупинив провадження в справі. Через шість місяців дочка та син померлої позивачки звернулись до суду з клопотанням про закриття провадження в справі. Суд задовольнив їх клопотання і закрив провадження в справі.

Чи правильні дії суду? Що таке процесуальне правонаступництво? Які процесуальні права має правонаступник у цивільній справі?

Завдання № 10

Потапова пред'явила позов до свого колишнього чоловіка Потапова про повернення телевізора, котрий, за її твердженням, був куплений нею до реєстрації шлюбу. Про спір між подружжям стало відомо представникам бюро прокату, яке й звернулося в суд з вимогою про визнання за ним права власності на телевізор. В позовній заяві було вказано, що телевізор було взято Потаповим в бюро прокату в тимчасове користування. Оскільки подружжя змінили свою адресу та переїхали в інший район міста, бюро прокату не мало змоги витребувати телевізор в обумовлений термін.

Суддя, прийнявши позовну заяву бюро прокату, сповістив його, що воно може вступити в процес в якості співпозивача.

Чи правильні дії суду? В чому полягає відмінність третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, від позивача та співпозивачів.

Завдання №11

Громадянин Іванов звернувся до громадянина Петрова з позовом про усунення перешкод в користуванні житловим приміщенням. За правовою допомогою Іванов звернувся до юриста Ольшевського.

Юрист Ольшевський за договором доручення зобов'язався надавати юридичні консультації позивачу з приводу питань, що виникають під час розгляду справи.

В якості якого процесуального суб'єкта буде виступати юрист Ольшевський по цій справі?

Завдання № 12

У засобах масової інформації було поширено відомості щодо аварії на очисних спорудах хімічного комбінату, наслідком чого стало забруднення водоймища і комунікаційних систем, використовуваних для забезпечення населення області водою. Перевіркою прокуратури м. Києва було встановлено, що в результаті

зазначеного забруднення виявилися численні випадки кишкових захворювань, що загрожують епідемією.

На підставі зібраних матеріалів прокурор міста подав позов до хімічного комбінату про припинення його діяльності і відшкодуванні шкоди, заподіяної здоров'ю громадян. У заяві було зазначено, що позов пред'являється на захист населення м. Києва і Київської області (без зазначення конкретних осіб).

Чи має право прокурор на пред'явлення подібного позову? Визначте можливе процесуальне положення осіб, що постраждали від діяльності комбінату.

Завдання № 13

Вважаючи, що сусід по квартирі Яблуков не займається вихованням усиновленого ним неповнолітнього Петра, штовхає його на шлях скоєння злочину, Самощенко звернувся до суду з позовом про відміну усиновлення. Суд відкрив провадження у справі і притягнув до участі в процесі районний відділ освіти.

Чи правильні дії суду? Чи може Самощенко звернутися до суду з таким позовом? Визначте процесуальне становище в справі відділу освіти.

Завдання №14

Страхова компанія «АСКА» звернулася до суду із позовом до Коломійця про відшкодування збитків, яких вона зазнала у зв'язку із виплатою страхової суми гр. Висоцькому на ремонт автомобіля, керував автомобілем гр. Петренко.

Визначте склад учасників справи та назвіть елементи цих правовідносин.

До якого виду провадження належить дана справа? Обґрунтуйте відповідь.

ТЕМА № 6. Цивільна юрисдикція

Семінарське заняття на тему «Цивільна юрисдикція».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Предметна та суб'єктна юрисдикція.
2. Інстанційна юрисдикція.
3. Територіальна юрисдикція(підсудність).
4. Передача справи з одного суду до іншого.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Предметна та суб'єктна юрисдикція.

При вивченні цього питання необхідно визначити справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів. Також слід приділити особливу увагу видам

провадження (позовне, наказне, окреме), у порядку яких здійснюється судове провадження.

2. Інстанційна юрисдикція.

Питання пов'язане з визначенням видів судів, які можуть розглядати справи в порядку цивільного судочинства. Звернути увагу на роль місцевих загальних судів, судів апеляційної інстанції та судів касаційної інстанції.

3. Територіальна юрисдикція(підсудність).

Необхідно назвати та обґрунтувати поділ на види територіальної підсудності, передбаченої чинним законодавством (підсудність справ, у яких однією зі сторін є суд або суддя, за місцем проживання або місцем знаходження відповідача, за вибором позивача, виключна підсудність)

4. Передача справи з одного суду до іншого.

Питання розраховане на знання випадків коли суд передає справу на розгляд іншому суду. Слід звернути увагу на встановлений перелік підстав та який процесуальний порядок повинен бути додержаний під час передачі справи до іншого суду.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів.
2. Підсудність справ, у яких однією зі сторін є суд або суддя.
3. Підсудність справ за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача.
4. Підсудність справ за вибором позивача.
5. Виключна підсудність.

Теми рефератів:

1. Цивільна юрисдикція у контексті судово-правових реформ.
2. Юрисдикція та підсудність цивільних справ.

Література.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 грудня 2009 р. № 2.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 г. № 9.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» від 30 травня 1997р. № 7.
6. Глущенко С. Концептуальні нариси єдиної судової юрисдикції / С. Глущенко // Право України. – 2014. - № 11. – С. 219-232.
7. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

ТЕМА № 7. Докази та доказування у цивільному процесі

Семінарське заняття на тему «Докази та доказування у цивільному процесі»

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 4 години

заочна форма навчання 1 година

Навчальні питання:

1. Мета та етапи доказування у цивільному процесі. Межі доказування у цивільному процесі.
2. Поняття доказів та засобів доказування у цивільному процесі. Доказові факти.
3. Предмет доказування. Визначення предмета доказування у конкретних цивільних справах.
4. Обов'язок доказування і подання доказів. Правові презумпції (поняття, значення). Витребування доказів.
5. Підстави звільнення від доказування.
6. Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників
7. Показання свідків. Порядок допиту свідків. Використання свідком письмових записів. Порядок допиту малолітніх і неповнолітніх свідків. Оголошення показань свідків.
8. Письмові докази.
9. Речові докази.
10. Висновок експерта у галузі права. Підстави призначення, зміст висновку та його оцінка.
11. Електронні докази.
12. Висновок експерта. Підстави і порядок призначення експертизи. Обов'язкове призначення експертизи.
13. Судові доручення щодо збирання доказів. Порядок їх оформлення та виконання.
14. Забезпечення доказів.

За темою № 7 передбачено веб-квест у формі вирішення практичного завдання.

Веб квест розміщений на сайті:

<https://classroom.google.com> (код курсу n76thj2).

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Мета та етапи доказування у цивільному процесі. Межі доказування у цивільному процесі.

Передбачається знання мети процесу доказування в цивільному процесі,

порядку дотримання послідовності дій учасників судового процесу під час доказування, елементів доказування та правила щодо дотримання меж доказування.

2. Поняття доказів та засобів доказування у цивільному процесі. Доказові факти.

Вказане питання передбачає розуміння поняття доказів як будь-які даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Особливу увагу слід приділити переліку доказових фактів.

3. Предмет доказування. Визначення предмета доказування у конкретних цивільних справах.

Слід знати поняття предмету доказування яким є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

4. Обов'язок доказування і подання доказів. Правові презумпції (поняття, значення). Витребування доказів.

Питання передбачає знання правил та переліку дій, які слід вчиняти під час доказування. При цьому набувають значення ті можливості, які надаються кожній зі сторін та обов'язок, який покладається на сторони для обґрунтування своїх вимог або заперечень.

5. Підстави звільнення від доказування.

Слід знати обставини, які визнаються учасниками справи та не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання.

6. Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників.

Приділити увагу правилу про те що сторони, треті особи та їхні представники за їхньою згодою, в тому числі за власною ініціативою, якщо інше не встановлено цим Кодексом, можуть бути допитані як свідки про відомі їм обставини, що мають значення для справи.

7. Показання свідків. Порядок допиту свідків. Використання свідком письмових записів. Порядок допиту малолітніх і неповнолітніх свідків. Оголошення показань свідків.

Необхідно знати що є показаннями свідка та якими процесуальними діями реалізується отримання доказів через показання свідків.

8. Письмові докази.

Питання передбачає з'ясування того що письмовими доказами є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Також важливі є правила щодо порядку та умов використання зазначених доказів в судовому процесі.

9. Речові докази.

Слід засвоїти визначення речових доказів як предметів матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дають змогу встановити обставини, що мають значення для справи, а також порядок використання їх в судовому процесі.

10. Висновок експерта у галузі права. Підстави призначення, зміст висновку та його оцінка.

Дане питання передбачає знання підстав щодо подання до суду висновку експерта у галузі права. Слід звернути увагу на необхідність подання висновку

експерта щодо застосування аналогії закону чи аналогії права, а також щодо змісту норм іноземного права. Необхідно також знати особливості оцінки висновку експерта у галузі права судом.

11. Електронні докази.

Необхідно засвоїти, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, та знати види електронних доказів та порядок їх використання.

12. Висновок експерта. Підстави і порядок призначення експертизи. Обов'язкове призначення експертизи.

Слід знати що висновок експерта є докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством. Також приділити увагу предмету та змісту висновку експерта, а також підставам призначення експертизи.

13. Судові доручення щодо збирання доказів. Порядок їх оформлення та виконання.

Передбачається знання повноваження суду, який розглядає справу або заяву про забезпечення доказів, в разі виникнення потреби в збиранні доказів за межами його територіальної юрисдикції доручити відповідному суду вчинити певні процесуальні дії, а також знати порядок виконання такого доручення.

14. Забезпечення доказів.

Визначити порядок та підстави забезпечення доказів, вимоги до форми та змісту відповідної заяви, підстави подання клопотання про забезпечення доказів та порядок її розгляду відповідної заяви. Також слід звернути увагу на питання щодо відшкодування витрат, пов'язаних із забезпеченням доказів.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Класифікація доказів.
2. Протокол судового засідання як різновид письмових доказів. Повернення оригіналів письмових доказів.
3. Порядок дослідження письмових доказів. Оголошення і дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції.
4. Огляд доказів за їх місцезнаходженням. Огляд речових доказів, що швидко псуються. Повернення речових доказів.

Теми рефератів:

1. Роль доказів і доказування у цивільному процесі.
2. Підстави і способи для забезпечення доказів з цивільної справи.
3. Поняття належності доказів і допустимості засобів доказування.
4. Комісійна експертиза. Комплексна експертиза. Додаткова і повторна експертиза.

Література.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 28. – Ст. 232 (з наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення у цивільній справі» від 18 грудня 2009 р. № 14. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1.

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30 травня 1997 р. № 8. *Вісник Верховного Суду України*. 1997. № 3.

5. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

6. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Під час розгляду справи Зарічним районним судом м. Суми за позовом громадянина Корюшко до ТОВ «Горобина» про відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я внаслідок вживання неякісної горілки, позивачем було заявлено клопотання про призначення товарознавчої експертизи. Суд задовольнив клопотання позивача. При визначенні об'єкта експертизи виникла необхідність відбору експертних зразків.

Хто з учасників цивільного процесу повинен виконати вищеназвану функцію?

Завдання №2

Герасименко звернувся до місцевого Чугуївського міського суду Харківської області з позовом до Петрова про стягнення 25000 грн., що були передані останньому за договором позики. В позовній заяві він вказав, що Петров є його родичем, він йому довіряв і тому не наполягав на видачі останнім розписки.

В судовому засіданні Герасименко заявив клопотання про прийняття і прослуховування аудіозапису за допомогою мобільного телефону в якості доказу договору позики. За словами Герасименко, на диктофоні була записана розмова про передачу грошей під час укладення угоди; Петров назвав конкретний термін повернення грошей.

Відповідач Петров позову не визнав та заперечував проти прослуховування звукозапису.

Як повинен діяти суддя? Дайте поняття судових доказів. Чи можливо розглядати звукозапис в якості доказу по справі? Розкрийте поняття належності доказів і допустимості доказів.

Завдання №3

До місцевого суду Дворічанського району Харківської області звернулась Резнікова Н. з позовом про виселення з сумісної квартири її колишнього чоловіка Резнікова А. В позовній заяві вона зазначила, що Резніков А. після розірвання шлюбу зловживає спиртними напоями, вчиняє бійки, за що тричі притягався до

адміністративної відповідальності.

Визначте предмет доказування по цій справі. Які факти повинна довести кожна із сторін ?

Завдання №4

Підприємство звернулося з позовом до колишнього завідуючого складом Петрова про стягнення 13450 грн. недостачі, яку було виявлено в ході перевірки.

Відповідач проти позову заперечував, посиляючись на те, що недостача на суму 3000 грн. дійсно має місце за результатами перевірки, але тільки лише з тієї причини, що комісія незаконно не прийняла до розгляду розхідних документів. Крім того, ряд документів на 10450 грн. підписано не ним, підписи на них підроблено.

Які факти повинна довести кожна сторона? Які засоби доказування можуть бути використані по цій справі?

Завдання №5

Тараненко взяла з камери схову санаторію, де вона знаходилась на відпочинку, ювелірні прикраси та плаття для того, щоб надіти їх на святковий вечір. Після вечері вона прийшла у свій номер та виявила пропажу приготованих до вечора речей. Тараненко звернулася до директора санаторію, але вкрадені речі знайти не вдалось.

Через тиждень Тараненко зажадала від директора санаторію повернення вартості деяких речей. Директор відмовився, мотивуючи це тим, що санаторій не несе відповідальності за речі відпочиваючих. Оскільки Тараненко забрала речі із камери схову, то вона, на думку директора, і повинна нести всі збитки, пов'язанні з їх пропажею. Тараненко не погодилась з доводами директора санаторію і звернулася з позовом до суду.

Визначте предмет доказування по цій справі. Які засоби доказування можуть бути використані по цій справі? Яке рішення має прийняти суд?

Завдання №6

Савчук звернувся до районного суду Держинського суду м. Харкова із позовом до Харківської міської ради про визнання права власності на самовільно зведену прибудову до квартири.

Визначте предмет доказування у цій справі. Які докази має подати Савчук у підтвердження своїх вимог?

Завдання № 7

Кузьміна на ринку Барабашово придбала джинси вартістю 870 грн. відомої марки 32 розміру. Коли вона прийшла додому, то виявилось, що вони зі слів членів родини їй не личать. Їй сама Кузьміна це побачила, та зрозуміла, що у магазині дзеркало робило її більш стрункою. У протилежному випадку вона б їх не купила.

Наступного дня Кузьміна пішла до магазину з вимогою про повернення грошей. Продавець та власник їй відмовили, сказавши, що треба було дивитись краще, що вона купує. Кузьміна звернулася до суду з метою захисту своїх прав.

Визначте, які докази, має надати позивачка у підтвердження своїх вимог?

Завдання № 8

У результаті ДТП Марусевич були завдані тілесні ушкодження. За призначенням лікаря він повинен був окрім лікування дотримуватись певної дієти.

Після видужання Марусевич звернувся до суду із позовом про відшкодування матеріальної шкоди з особи, винної у ДТП.

Визначте предмет доказування у даній справі. Які докази повинен надати позивач у підтвердження своїх вимог? Необхідні данні оберіть на свій розсуд.

ТЕМА № 8. Процесуальні строки

Семінарське заняття на тему «Процесуальні строки».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Поняття та значення процесуальних строків.
2. Види процесуальних строків.
3. Обчислення процесуальних строків.
4. Початок перебігу процесуальних строків.
5. Закінчення процесуальних строків.
6. Зупинення процесуальних строків.
7. Наслідки пропущення процесуальних строків.
8. Поновлення та продовження процесуальних строків.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Поняття та значення процесуальних строків.

Розкриваючи це питання слід дати визначення процесуального строку, встановлене чинним законодавством, та обґрунтувати значення строків під час судового розгляду цивільної справи.

2. Види процесуальних строків.

Необхідно знати класифікацію процесуальних строків та чинників, які обумовлюють класифікацію. Важливо мати уяву про різні підходи до класифікації процесуальних строків, представлені в юридичній літературі.

3. Обчислення процесуальних строків.

При підготовці даного питання необхідно з'ясувати правила обчислення процесуальних строків, визначені чинним законодавством.

4. Початок перебігу процесуальних строків.

При підготовці даного питання необхідно знати, що перебіг процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок

5. Закінчення процесуальних строків.

Слід знати правила визначення закінчення процесуального строку та розуміти, які наслідки виникають після спливу процесуального строку.

6. Зупинення процесуальних строків.

Слід з'ясувати наслідки зупинення процесуальних строків.

7. Наслідки пропущення процесуальних строків.

Важливо засвоїти, що право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом.

8. Поновлення та продовження процесуальних строків.

Необхідно знати підстави поновлення та продовження процесуальних строків, визначених чинним законодавством, та розуміти різницю між поновленням та продовженням строків.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Проблематика поняття «розумний строк»

2. Обставини, на підставі яких можливе поновлення та продовження процесуальних строків.

Теми рефератів:

1. Цивільно-процесуальні строки, визначені за тривалістю в цивільному процесуальному кодексі.

2. Класифікація цивільних процесуальних строків.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. -238 с.

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 2.

3. Бартовщук О. Судовий розгляд у розумні строки: мрії чи реальність? *Право України*. 2006. №7.

4. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Лупенко звернувся до місцевого Червонозаводського районного суду м. Харкова із позовом про відшкодування моральної шкоди, завданої йому у зв'язку із публікацією в газеті «Світоч» статті, в якій згадується його прізвище та наводяться факти, що ображають його честь та людську гідність. Розглянувши справу суддя виніс тільки резолютивну частину рішення, в якій відмовив в задоволенні позову, при цьому зазначивши, що вирішення справи викликало певну складність. А також визначив, що мотивоване рішення буде прийняте за п'ять днів. Лупенко не погодився з рішенням суду та через два дні спробував подати апеляційну скаргу. Але суддя відмовив в прийнятті скарги, посилаючись на те, що мотивованого рішення по справі ще немає.

Чи правильні дії суду? Чи може Лупенко подати апеляційну скаргу, якщо немає мотивованого рішення суду? Вкажіть строк апеляційного оскарження. Дайте поняття процесуальних строків.

Завдання № 2

Місцевий суд задовольнив позов Коротич до Портного про встановлення батьківства та стягнення аліментів на її дочку Світлану. Через чотири дні Портнов потрапив до лікарні з інфекційним захворюванням, де знаходився на лікуванні один місяць. Одразу після одужання він виїхав до міста Луцьк на день народження своєї матері. Повернувшись, Портнов вирішив оскаржити судові рішення.

Як в цьому випадку повинен діяти суд? Викладіть порядок обчислення, продовження та поновлення процесуальних строків.

Завдання №3

25 грудня 2017 року Осначенко звернулася до місцевого суду Придніпровського району м. Черкас з позовом про виселення з житлового будинку, що їй належить, громадянина Кравченко. Суддя призначив попереднє судове засідання на 5 січня 2018 року. В день попереднього судового засідання відповідач вирішив подати зустрічний позов. Але суддя пояснив Кравченко, що згідно із законодавством, зустрічний позов може бути пред'явлений до попереднього судового засідання.

Проаналізуйте ситуацію. Які існують види процесуальних строків?

Завдання №4

Козлов подав до суду апеляційну скаргу на рішення місцевого суду, яким йому було відмовлено у позові, через 12 днів після оголошення мотивованого рішення.

Суддя залишив апеляційну скаргу без руху, в ухвалі посилаючись на те, що за апеляційну скаргу не сплачено судовий збір та витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, і встановив строк 5 днів для усунення цього недоліку.

Чи правильні дії судді? Які наслідки пропущення процесуальних строків?

Завдання №5

При розгляді справи за позовом Осипенко до Лисенка про стягнення аліментів відповідачем було заявлено позов про оспорування батьківства. За клопотанням відповідача суд призначив генетичну експертизу, висновок за якою він отримав через півроку.

Чи допущені у справі порушення процесуальних строків? Визначте критерії розумності строку розгляду справи.

ТЕМА № 9. Судові виклики та повідомлення

Семінарське заняття на тему «Судові виклики та повідомлення».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Судові повістки і оголошення про виклик у суд.
2. Повістка-повідомлення.
3. Порядок вручення судових повісток.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Судові повістки і оголошення про виклик у суд.

При вивченні цього питання необхідно приділити увагу вимогам чинного законодавства щодо змісту та порядку вручення судових повісток, а також в яких випадках вони застосовуються судом.

2. Повістка-повідомлення.

При розкритті цього питання слід знати в яких випадках використовується повістка-повідомлення та в який спосіб вона може бути направлена учаснику справи.

3. Порядок вручення судових повісток.

Дане питання передбачає необхідність з'ясування особливостей порядку вручення судових повісток залежно від різних об'єктивних життєвих обставин, які можуть виникати в учасників справи.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Зміст судової повістки і оголошення про виклик у суд.
2. Обов'язок учасників судового процесу повідомляти суд про зміну свого місця проживання .

Теми рефератів:

1. Судові виклики і повідомлення, їх види.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 238 с.

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 грудня 2009 р. № 2.

3. Господарський процесуальний кодекс України: у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, із змінами, внесеними згідно із Законом № 2234-VIII від 07.12.2017 : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. – 185 с.

ТЕМА 10. Судові витрати.

Семінарське заняття на тему «Судові витрати».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються

питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Поняття та види судових витрат.
2. Судовий збір: порядок обчислення та сплати.
3. Витрати, що пов'язані з розглядом справи.
4. Розподіл судових витрат між сторонами.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Поняття та види судових витрат.

В межах зазначеного питання слід знати що судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи. Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.

2. Судовий збір: порядок обчислення та сплати.

Необхідно знати, що основним нормативним актом, яким встановлений порядок обчислення та сплати судового збору, є Закон України «Про судовий збір» від та які основна правила існують.

3. Витрати, що пов'язані з розглядом справи.

Необхідно з'ясувати які види витрат вважаються такими, що пов'язані з розглядом справи (витрати на професійну правничу допомогу, витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані з явкою до суду, витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням експертиз, витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи)

4. Розподіл судових витрат між сторонами.

Питання передбачає засвоєння загального правила про те що судовий збір покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог, а також правила розподілу інших витрат між сторонами та що враховується судом при їх розподілі.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Витрати на професійну правничу допомогу.
2. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз.
3. Порядок сплати судового збору та підстави його повернення.

Теми рефератів:

1. Розподіл судових витрат між сторонами. Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження або залишення позову без розгляду
2. Пільги при сплаті судового збору.

Література.

1. Про судовий збір : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. -238 с.
3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
4. Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплат винагороди особам у зв'язку з їх викликом до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення і виплаті державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 1996р. №710.
5. Богля С. С. Відображення в інституті судових витрат принципів процесуальної економії та доступності судового захисту // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2003. №2.
6. Сапейко Л. В. Окремі аспекти стягнення судових витрат в цивільному процесі . Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна. Харків, 23 травня 2009 р. Харків, 2009. С. 325–328.
7. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.
8. Кройтор В.А., Сліпченко О.І. Розподіл обов'язків з доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С.171-179.

Завдання №1

Місцевим судом Вовчанським району Харківської області було припинено провадження у кримінальній справі за звинуваченням у скоєнні злочину, передбаченого КК України, відносно водія Белова

Потерпілому від злочину Носову було роз'яснено, що він має право подати позов про відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочином, у порядку цивільного судочинства. Згідно судово-технічної експертизи сума збитків, завданих злочином Носову, склала 48.000 грн.

Як повинен діяти Носов? Чи підлягає сплаті судовий збір при зверненні Носова до суду з позовною заявою? Хто звільняється від сплати судових витрат?

Завдання №2

Петров, власник квартири, звернувся до суду з позовом до наймача квартири Абашидзе про стягнення 12000 грн., наданих в борг, та 3000 грн. заборгованості по квартирній платі. По кожній вимозі було складено окрему позовну заяву та сплачено судовий збір.

Суддя місцевого суду об'єднав ці справи в одне провадження і запропонував

Петрову доплатити судовий збір виходячи з загальної суми цих позовів.

Як у цьому випадку встановлюється ціна позову? Підрахуйте розмір судового збору, який повинен сплатити Петров. Чи правильні дії судді?

Завдання №3

За позовом Мельниченко до заводу «Машбуд» про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю в зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків на робочому місці, суд в своєму рішенні вказав на стягнення з відповідача на користь позивача 6000 грн. (вартість путівки в санаторій) та 2500 грн. щомісячно, як різниці між заробітком, що отримував Мельниченко, та призначеною пенсією. Строк повторного медичного обстеження судом визначений не був.

Хто і в якому розмірі повинен сплачувати судові витрати?

Завдання №4

Моргун А.В. звернувся до суду із позовом про поділ майна з колишньою дружиною Моргун Г.М. Під час розгляду справи, від позивача надійшла заява, в котрій він вимагав від Моргун Г.М. повернення половини суми, витраченої ним на ремонт квартири.

Також, з причини того, що відповідачка не володіла українською мовою, у судовому засіданні приймав участь перекладач.

Які судові витрати повинні нести сторони? Який порядок внесення коштів в рахунок сплати судових витрат?

Завдання №6

Місцевим судом м. Харкова слухалась справа Дмитренка про відшкодування шкоди, завданої у результаті ДТП. Під час розгляду справи позивач збільшив розмір позовних вимог, але не сплатив судовий збір, тому що після аварії його матеріальний стан змінився, оскільки він довгий час перебуває на лікуванні.

Які дії судді? Чи має у такому випадку позивач на відстрочку сплати судових витрат та за яких умов?

ТЕМА № 11. Заходи процесуального примусу

Семінарське заняття на тему «Заходи процесуального примусу»

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.
2. Види заходів процесуального примусу.

3. Попередження. Видалення із залу судового засідання.
4. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Відмінність від витребування доказів.
5. Привід свідка.
6. Штраф.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

В даному питанні слід засвоїти що заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

2. Види заходів процесуального примусу.

Необхідно з'ясувати перелік заходів процесуального примусу (попередження; видалення із залу судового засідання; тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; привід; штраф.)

3. Попередження. Видалення із залу судового засідання.

Слід визначити особливості та порядок застосування до учасників судового процесу та інших осіб зазначених видів процесуального примусу.

4. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Відмінність від витребування доказів.

Питання передбачає знання того що у разі неподання письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, без поважних причин або без повідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом, а також знання порядку оформлення такого вилучення.

5. Привід свідка.

Слід знати що належно викликаний свідок, який без поважних причин не з'явився на судові засідання або не повідомив про причини неявки, може бути підданий приводу через відповідні органи Національної поліції України з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення

6. Штраф.

Необхідно з'ясувати випадки, коли суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу і в якому розмірі.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Види заходів процесуального примусу.
2. Порядок застосування заходів процесуального примусу.

Теми рефератів:

1. Проблеми застосування заходів процесуального примусу.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-

8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 238 с.

2. Гетманцев М. Заходи процесуального примусу як засоби реалізації цивільної процесуальної відповідальності / М. Гетманцев // Юридична Україна: Щомісячний правовий часопис. – 2011. – № 5. – С.75.

3. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Сунцова пред'явила позов до Юрченка про встановлення батьківства та стягнення аліментів на сина Андрія і просила задовольнити її вимоги, посиляючись на те, що була з відповідачем в близьких стосунках. Більше року він приходив до неї у гуртожиток, що можуть підтвердити її подруги Івченко, Сказіна, Бобруйко. Суддя направив повістки сторонам та свідкам, вказавши місце, дату та час розгляду справи.

На судове засідання з'явилася позивачка та свідок Івченко. Івченко пояснила судді, що проживає із Сказіною та Бобруйко в одній кімнаті гуртожитку, але причин їх відсутності вона не знає.

Які заходи процесуального примусу можуть бути застосовані у цьому випадку? Визначте підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

ТЕМА № 12. Позовне провадження

Практичне заняття на тему «Позовне провадження».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 6 годин

заочна форма навчання 1 година

Навчальні питання:

1. Поняття і сутність позовного провадження.
2. Письмові заяви учасників.
3. Поняття позову та його елементи.
4. Забезпечення позову.
5. Відкриття провадження у справі. Пред'явлення позову. Об'єднання та роз'єднання кількох позовних вимог.
6. Підготовче провадження. Підготовче засідання. Подання відзиву, відповіді на відзив та заперечення.
7. Врегулювання спору за участю судді. Підстави, порядок, строки.
8. Мирова угода. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання позову.
9. Розгляд справи по суті. Закриття і зупинення провадження у справі.

Залишення позову без розгляду.

10. Судові рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення. Зміст рішення. Проголошення рішення.

11. Розгляд справ у порядку спрощеного провадження.

12. Заочний розгляд справи. Заочне рішення. Заява про перегляд заочного рішення. Скасування та оскарження заочного рішення.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Поняття і сутність позовного провадження.

При підготовці зазначеного питання необхідно чітко знати поняття позовного провадження, його основні ознаки, предмет та основні процесуальні завдання, на виконання яких воно направлене.

2. Письмові заяви учасників.

Для засвоєння даного питання слід з'ясувати які види письмових заяв учасників справи допускаються під час позовного провадження. Приділити увагу тому, які процесуальні документи відносяться до заяв по суті справи та до заяв з процесуальних питань.

3. Поняття позову та його елементи.

Необхідно засвоїти що у позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування, а також знати складові елементи позовної заяви та вимоги до її змісту.

4. Забезпечення позову.

В межах даного питання слід знати підстави для забезпечення позову, види забезпечення позову, вимоги до заяви про забезпечення позову та порядок виконання ухвали про забезпечення позову.

5. Відкриття провадження у справі. Пред'явлення позову. Об'єднання та роз'єднання кількох позовних вимог.

Необхідно знати мету зазначеної стадії, які процесуальні дії вчиняються під час відкриття провадження у справі, підстави залишення позовної заяви без руху, повернення заяви, підстави відмови у відкритті провадження, порядок пред'явлення позову.

6. Підготовче провадження. Підготовче засідання. Подання відзиву, відповіді на відзив та заперечення.

При розгляді цього питання слід з'ясувати завдання підготовчого провадження, можливі процесуальні дії під час цієї стадії, мету і порядок проведення підготовчого засідання.

7. Врегулювання спору за участю судді. Підстави, порядок, строки.

Важливо визначити, при яких умовах можливе врегулювання спору за участю судді, порядок і строки такого врегулювання, а також підстави припинення врегулювання спору за участю судді.

8. Мирова угода. Зміна позову. Відмова від позову. Визнання позову.

9. Розгляд справи по суті. Закриття і зупинення провадження у справі. Залишення позову без розгляду.

Питання передбачає знання порядку проведення розгляду справи по суті та проведення судового засідання, також перелік дій учасників справи та інших учасників під час зазначеної стадії судового процесу.

10. Судові рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення. Зміст

рішення. Проголошення рішення.

Слід знати види судових рішень, вимоги до їх змісту та порядку прийняття. Особливу увагу слід приділити рішенням, їх змісту, питанням, що вони вирішують, порядку проголошення, його роз'ясненню, врученню та набранню законної сили.

11. Розгляд справ у порядку спрощеного провадження.

Питання передбачає знання випадків (малозначні справи; що виникають з трудових відносин; про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини) та особливостей проведення розгляду справ у порядку спрощеного провадження.

12. Заочний розгляд справи. Заочне рішення. Заява про перегляд заочного рішення. Скасування та оскарження заочного рішення.

Слід знати умови, порядок заочного розгляду справи, зміст заочного рішення та порядок його перегляду, передбачені чинним законодавством. Також слід знати відмінні риси заочного розгляду справи від позовного провадження.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Заяви по суті. Заяви з процесуальних питань.
2. Види позовів.
3. Порядок розгляду справи по суті.
4. Способи забезпечення позову. Розгляд заяви про забезпечення позову.
5. Позовна заява та її реквізити.
6. Зустрічний позов
7. Судове засідання, порядок його проведення.
8. Види судових рішень.
9. Умови проведення та порядок заочного розгляду справи.

Теми рефератів:

1. Право на судовий захист.
2. Законна сила судового рішення.
3. Роль судді під час врегулювання спору.
4. Судові дебати та ухвалення рішення.
5. Підстави для розгляду справ у порядку спрощеного провадження.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. -238 с.

2. Господарський процесуальний кодекс України: у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, із змінами, внесеними згідно із Законом № 2234-VIII від 07.12.2017 : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 185 с.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 2.

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 г. № 9.

5. Бортнік О.Г. Мирова угода на стадіях перегляду судових рішень / О.Г. Бортнік . *Форум права*. 2009. № 2. С. 63–69. URL: <http://www.nbu.gov.ua>
6. Бортнік О. Г. Мирова угода та можливість її примусового виконання // Наукові записки Харківського економіко-правового університету. – 2005. – №1(2).
8. Степаненко Т. В. Нові позови в цивільному процесі (поняття, класифікація та значення). *Право і безпека*. 2004. Т.3. №3.
9. Степанець Р. П. Питання співвідношення інституту забезпечення позову в цивільному процесуальному праві України і виконавчого провадження//Наукові записки Харківського економіко-правового університету. 2005. №1(2).
- 10.Кройтор В.А., Сліпченко О.І. Розподіл обов'язків з доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С.171-179.
11. Шишка О.Р. Строк позовної давності і негаторний позов : огляд судової практики, роздуми та проблеми. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 225-233.

Завдання №1

Проаналізуйте наведені позови, визначте їх вид і елементи. При визначенні підстав позову вкажіть норми права, що регулюють цей вид правовідносин. Після цього визначте факти і обставини, існування яких необхідно з'ясувати в судовому засіданні.

1. Поліна – працівник дитячого садку – була звільнена за п.3 ст. 41 КЗпП України (вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, несумісного з продовженням даної роботи). Поліна звернулася в суд з позовом про її поновлення на роботі і стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу, мотивуючи свою вимогу тим, що аморального проступку (лайка з завгоспом в присутності дітей) вона не коїла. Звільнення, на її думку, викликане неприязним ставленням до неї завідувачою дитячим садком. Поліна не раз зверталася до прокуратури в зв'язку з розкраданням продуктів та іншими порушеннями в роботі завідувачою. Крім цього, її питання не розглядалося на засіданні профкому.

2. Захарченко звернулася в суд з позовом до адміністрації району м.Дніпра про визнання необґрунтованою відмови у видачі ордера на обмін приміщень. В позовній заяві було вказано, що в результаті обміну з внучкою, вона буде проживати в одній квартирі з сім'єю свого сина, допомоги якого вона потребує. Адміністрація району мотивувала своє рішення тим, що після обміну її внучка стане одна наймачем двокімнатної квартири.

3. Гр. Борисова звернулася в суд з позовом до колишнього чоловіка гр. Борисова з проханням визнати за нею право власності на автомобіль. При цьому вона вказала на те, що хоч автомобіль і було куплено в період шлюбу з відповідачем, але не на спільні кошти. Так, 10 тис. грн. була надана їй матір'ю, а 40 тис. грн. були взяті в борг у тітки відповідача. Цей борг був виплачений особисто нею з коштів, які вона отримала в спадщину після вступу в шлюб з Борисовим.

4. Кравченко у якості законного представника звернулась із позовом в інтересах свого сина 7 років до Костенко, опікуна малолітнього, який купив у сина Кравченко музикальний центр з їх дому за 4700 грн. Костенко відмовився повертати майно, та Кравченко, вважаючи, що права її та її сина порушені, вирішила

звернутись із позовом до суду.

Завдання №2

Морозова звернулася в суд з позовом до Вазова про захист авторського права, мотивуючи це тим, що відповідач, котрий працював редактором газети, опублікував її статтю, але при цьому змінив без її відома назву статті, виключив частину авторського тексту і доповнив статтю своїм текстом.

Визначте вид позову, його предмет і підставу. Чи вірно визначений позивачем відповідач по цій справі?

Завдання №3

Лесков перебував у шлюбі з Лесковою, від якого є четверо дітей: три доньки і син. В 2018 р. шлюб було розірвано. Рішенням суду з Лескова (за його згодою) на користь Лескової були стягнуті аліменти на всіх чотирьох дітей в розмірі половини заробітку. Лесков звернувся з позовом до суду про зменшення розміру аліментів, оскільки син став проживати з ним.

Складіть проект позову.

Визначте предмет і підстави позову. До якого виду належить цей позов?

Завдання №4

Умовами трудового договору, укладеного між Задихайлом і заводом «Спецавтоматика» було передбачено, що він приймається на посаду економіста відділу збуту. Поряд з іншими умовами встановлювалось, що оплата його праці буде здійснюватися щомісячно в розмірі трьох відсотків від реалізованої ним продукції.

Після закінчення місяця головний бухгалтер відмовився підписати документ про оплату праці в такому розмірі, мотивуючи це тим, що тарифною угодою, що діє на заводі, передбачена оплата праці робітників за місячними окладами у відповідних розмірах. Оплата праці економіста відділу збуту встановлена у розмірі 4000–4500 грн. Розрахована Задихайлом сума 9500 грн. значно перевищує цей розмір. Задихайло звернувся до суду з заявою про стягнення обумовленої договором суми. Суд повернув заяву позивачеві, мотивуючи це тим, що спочатку йому потрібно звернутись до КТС.

Чи правильні дії судді ?

Визначте передумови права на пред'явлення позову.

Завдання №5

Назарова пред'явила в суд позов до Назарова про стягнення аліментів на утримання дитини. Відповідач під час судового засідання пред'явив зустрічний позов про відібрання дитини і про розподіл спільно нажитого майна. Суд прийняв зустрічний позов, мотивуючи це тим, що основний і зустрічний позов взаємопов'язані.

Чи правильно вчинив суд? Визначте умови пред'явлення і прийняття зустрічного позову. Складіть проекти первісного і зустрічного позовів.

Завдання №6

До якого виду позовів належать:

- позов про поновлення на роботі;
- позов про розірвання шлюбу та поділ сумісно нажитого майна;

- позов про зміну договору житлового найму;
- позов про визнання недійсним договору купівлі-продажу;
- позов про визнання права на житлову площу;
- позов про витребування майна із чужого незаконного володіння;
- позов про виключення майна з-під арешту.

Завдання №7

До місцевого суду Фрунзенського району м. Харкова звернувся гр. Петренко Микола Іванович, що мешкає в м. Харкові по вул. Героїв Сталінграда, буд. 135, кв.18, з позовною заявою про стягнення збитків, заподіяних його майну 18 червня 2018 р. внаслідок затоплення його квартири сусідом – Нестеренко Олегом Васильовичем, що мешкає у тому ж будинку в кв. 22, поверхом вище.

До позовної заяви він додав акт ЖЕО, згідно якого матеріальні збитки, заподіяні його майну, складають 38000 грн.

Складіть позовну заяву.

Завдання №8

Попова звернулася до суду з позовом до Шиманович про стягнення 25 тис. грн. – вартості будівельних матеріалів, що були нею вкладені в будівництво будинку, який належить відповідачеві на праві приватної власності. Заслухавши пояснення позивача, відповідача, показання свідків, суд вийшов до нарадчої кімнати для винесення рішення. Під час ухвалення рішення у судді виникло питання про вартість п'яти кубометрів пиломатеріалів. Суд надіслав відповідний запит до лісоторгової бази. Після цього оголосив судові рішення, яким було задоволено позов Попової. Але складання мотивувальної частини рішення було відкладене на три дні.

Через день суддею була отримана довідка з лісоторгової бази, в якій вказувалось, що п'ять кубометрів пиломатеріалів коштують 15 тис. грн. Після цього суддею було складено мотивоване рішення про присудження Поповій 20 тис. грн.

Які помилки допущені судом?

Завдання №9

Васін звернувся до Васіної про розірвання шлюбу та розподіл майна, що є спільною сумісною власністю. Ухвалою суду зазначену заяву було залишено без руху у зв'язку із об'єднанням неоднорідних позовних вимог і надано строк на усунення недоліків.

Чи правильні дії судді? Яким способом Васін може надалі захистити свої права?

Завдання №10

Мироненко вибрала в ЦУМі норкову шубу. Продавець виписав чек, вказавши час його виписки – 13 година 50 хвилин. Коли о 15 годині, відразу після обідньої перерви, шубу знову виставили на продаж, то до моменту пред'явлення Мироненко оплаченого товарного чеку, на шубу було виписано чек іншому покупцеві. Мироненко, вважаючи, що між нею і магазином було укладено договір купівлі-продажу, а річ була знята з контролю з порушенням встановлених правил, вимагала передати їй куплену шубу, але продавець відмовився виконати вимогу покупця.

Мироненко звернулася до суду. Суддя своєю ухвалою повернув позовну заяву, мотивуючи це тим, що Мироненко необхідно звернутись спочатку з претензією до

адміністрації універмагу.

Чи правильно діяв суд? Назвіть підстави для повернення заяви.

Завдання №11

Прокопенко звернулася до місцевого суду Жовтневого району м. Харкова з позовною заявою про виселення за неможливістю спільного проживання її чоловіка Соколова.

Суд неодноразово відкладав розгляд справи за таких підстав: перший раз – у зв'язку з неврученням відповідачеві судової повістки; другий – через неявку відповідача, якого своєчасно повідомлено про явку до суду; третій – внаслідок письмової заяви відповідача про хворобу; четвертий – у зв'язку із задоволенням клопотання відповідача про відвід судді.

Чи в усіх випадках було достатньо підстав для відкладення розгляду справи?

Завдання №12

Богданова звернулася з позовом до Сухова і Федотова про визнання за нею права привілейованої купівлі частини житлового будинку та про переведення на неї прав і обов'язків покупця. Обґрунтовуючи свої вимоги, Богданова вказала на те, що Сухов – власник 1/3 частини житлового будинку, порушив досягнуту між співвласниками угоду про продаж покупцеві конкретних приміщень та уклав з Федотовим попередній договір купівлі-продажу своєї частини будинку, не сповістивши Богданову про зміну умов продажу.

Відповідачі позов не визнали. В ході судового розгляду було встановлено, що будинок, відносно якого виникла суперечка, належить на праві загальної часткової власності співвласникам: Богдановій – 1/6, Шевчуку – 1/2, Сухову – 1/3 частина. Всі співвласники будинку є близькими родичами і користувалися ним без розподілу в натурі. У зв'язку з бажанням Сухова продати свою частку будинку, всі співвласники разом з покупцем Федотовим 8 липня 2018 року уклали письмову угоду про те, що останньому продаються 3 житлові кімнати, розташовані на першому поверсі будинку, коридор, що межує з ними, веранда, якою користувався Сухов, а також кімната площею 33,5 кв. м на другому поверсі, якою користувався Шевчук.

На підставі даної угоди Шевчук і Богданова відмовились від права привілейованої купівлі належної Сухову частини будинку. Але, всупереч досягнутій угоді, 22 листопада 2005 року Сухов уклав з Федотовим попередній договір купівлі-продажу належної йому частки будинку (1/3) без вказівки конкретних приміщень, не сповістивши інших співвласників про зміну умов продажу.

Складіть проект судового рішення по цій справі.

Завдання №13

В січні 2018 року Кузьменко звернувся до суду з позовом до Рибасової про розподіл спільно нажитого майна загальною вартістю 206200 грн. Кузьменко вказав на те, що він з 2005 року по 2018 рік був одружений з відповідачкою, має 2 синів. Згоди з відповідачкою про добровільний розподіл майна не досяг: обоє претендують на автомобіль та гараж. Відповідачка позов не визнала та просила автомобіль і гараж залишити їй. При розгляді справи в суді було з'ясовано, що:

1) в 2020 році відповідачці за місцем роботи, в якості заохочення, був виділений автомобіль для купівлі за пільговою ціною, і зареєстрований на її ім'я;

2) і позивач, і відповідачка мають посвідчення на право управління автомобілем;

3) в період експлуатації автомобіля догляд за ним та придбання запасних частин здійснювалися за рахунком спільних коштів подружжя, але користувався ним більше чоловік;

4) перелік та вартість спільного майна подружжя дозволяють провести його розподіл в натурі.

Враховуючи вищенаведене, суд прийняв рішення виділити Кузьменку автомобіль вартістю 120500 грн., а Рибасовій – гараж вартістю 85700 грн. Крім цього, з Кузьменка на користь Рибасової було стягнуто 17400 грн., як компенсацію за передане йому в натурі майно понад належну йому частку.

Складіть проект судового рішення по цій справі.

ТЕМА № 13. Наказне провадження

Семінарське заняття на тему «Наказне провадження».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Поняття та особливості наказного провадження.
2. Вимоги, за якими може бути виданий судовий наказ.
3. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу.
4. Зміст судового наказу.
5. Порядок скасування судового наказу.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Поняття та особливості наказного провадження.

При вивченні даного питання слід з'ясувати підстави призначення наказного провадження та його особливі ознаки на відміну від позовного.

2. Вимоги, за якими може бути виданий судовий наказ.

Слід знати що судовий наказ є особливою формою судового рішення, що видається судом за результатами розгляду відповідних вимог, передбачених чинним законодавством.

3. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу.

Звернути увагу на те, що повинно бути зазначене у заяві про видачу судового наказу та які документи до неї додаються.

4. Зміст судового наказу.

Слід знати зміст судового наказу, набрання ним законної сили та порядок його видачі.

5. Порядок скасування судового наказу.

Звернути увагу на те, що скасування можливе в результаті відповідної заяви до суду, а розгляд заяви відбувається у встановленому порядку у визначений строк.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Вимоги, за якими може бути виданий судовий наказ.
2. Підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу. Наслідки повернення заяви або відмови в її прийнятті.
3. Розгляд заяви про скасування судового наказу.
4. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві.

Теми рефератів:

1. Характерні риси наказного провадження, його відмінність від позовного та окремого провадження.
2. Зміст судового наказу як процесуального документу.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. -238 с.
2. Логінова С. Наказне провадження у цивільному судочинстві України // *Право України*. 2006. №7.
3. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання № 1

Суддя місцевого суду Московського району м. Харкова, розглянувши заяву Приватного акціонерного товариства «МТС Україна» про видачу судового наказу про стягнення гр. Харченко заборгованості за надані телекомунікаційні послуги, постановив стягнути з гр. Харченко заборгованість за надані телекомунікаційні послуги у сумі 5380 гривень. В судовому наказі також було зазначено : «Стягнути з гр. Харченко, який мешкає за відповідною адресою в м. Харкові, на користь Приватного акціонерного товариства «МТС Україна» судовий збір у сумі відповідно до чинного законодавства. Боржник має право протягом п'яти днів з дня отримання копії судового наказу та доданих до неї документів подати заяву про його скасування. Судовий наказ видати стягувачу».

Проаналізуйте дане рішення суду.

Завдання № 2

Суддя Первомайського районного суду Харківської області, розглянувши заяву прокурора району від імені ПКП «Тепломережі» про видачу судового наказу про стягнення заборгованості за опалення з гр. Абрамова. В заяві було зазначено, що в районі склалась складна ситуація, що пов'язана зі сплатою комунальних послуг.

Суд повернув заяву прокурора та вказав на необхідність сплати в установленому порядку на користь держави судового збору .

Проаналізуйте рішення суду.

Завдання № 3

15 серпня 2018 року суддя Бучацького районного суду Тернопільської області, розглянув заяву гр. Михайленко про стягнення із Новопетликівської сільської ради, с. Нові Петликівці Бучацького району Тернопільської області, 19483,47грн. заборгованості по заробітній платі за II квартал 2018 року. Крім того суддя самостійно вирахував та стягнув суму премії за вказаний період.

Боржник протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання копії судового наказу та доданих до неї документів подав заяву про його скасування. Розгляд справи було призначено на 8 вересня 2018 року. Розгляд справи було відкладено через те, що боржник не з'явився на судові засідання через те, що у його сестри було весілля.

Проаналізуйте рішення суду.

ТЕМА № 14. Окреме провадження

Семінарське заняття на тему «Окреме провадження».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 4 години

заочна форма навчання 1 година

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика окремого провадження в цивільному судочинстві.
2. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.
3. Розгляд судом справ про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх
4. Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.
5. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
6. Розгляд судом справ про усиновлення.
7. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.
8. Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.
9. Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.
10. Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою.

11. Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.

12. Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.

14. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.

14. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Загальна характеристика окремого провадження в цивільному судочинстві.

При розгляді зазначеного питання необхідно визначити характерні риси окремого провадження, обумовлені особливостями суб'єктного складу учасників судового процесу та метою вказаного виду провадження, також слід знати категорії справ, що розглядаються в порядку окремого провадження.

2. Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

3. Розгляд судом справ про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

4. Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

5. Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

6. Розгляд судом справ про усиновлення.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

7. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

8. Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

9. Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

10. Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

11. Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

12. Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

13. Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

14. Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису.

Слід визначити підсудність такої справи, осіб, які можуть бути заявниками, вимоги до заяви та особливості розгляду такої справи.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Мета та підстави порушення справ окремого провадження.
2. Справи, що розглядаються в порядку окремого провадження.
3. Строки розгляду справ окремого провадження.

Теми рефератів:

1. Специфічний характер діяльності суду та його компетенція в окремому провадженні.
2. Особливості розгляду справ окремого провадження на відміну від позовного провадження.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 238 с.

2. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

3. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22 лютого 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» від 31 березня 1995 р. № 5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text>

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним» від 28 березня 1972 р. №3 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72#Text>

6. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

7. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

У вересні 2018 р. Агросов звернувся до суду з заявою про встановлення неправильності запису про його народження в книзі реєстрації актів цивільного стану. Своє прохання він мотивував тим, що свідоцтво про народження не збереглося, а у відновленому 29 грудня 1967 р. записі про народження вказано, що він народився 26 грудня 1950 р., але він дізнався, що насправді він народився 15 січня 1950 р. Органи РАЦСу відмовилися виправити вказану помилку.

Суддя відмовив у відкритті провадження у справі, посилаючись на те, що до юрисдикції суду не віднесено питання про встановлення віку.

Чи правильні дії суду?

Завдання №2

Любченко С.І. звернувся до суду із заявою про встановлення факту народження (21 листопада 1938 р.). Заявник зазначав, що про дату його народження був зроблений відповідний запис у книзі реєстрації актів цивільного стану. Це підтверджується метричною випискою, одержаною у 1962 р. В органах РАЦСу не збереглися архівні матеріали за 1938 р. Свідоцтво ж про народження потрібне для обміну паспорта, в якому неправильно зазначено дату народження (1940 р.).

Місцевий суд Шевченківського району м.Харкова 21 січня 2018 р. встановив факт народження Любченко 21 листопада 1938 р. Ухвалою апеляційного суду Донецької області від 22 березня 2018 р. це рішення скасовано і провадження в справі закрито.

Чи правильне рішення ухвалив апеляційний суд?

Завдання №3

Чусєва померла в селі Тимченки Зміївського району Харківської області. Після її смерті залишився будинок.

Як може довести Останцева, що вона є дочкою померлої, враховуючи, що у неї є свідоцтво про її народження, а паспорт та свідоцтво про шлюб нею загублені?

Завдання №4

Борових А.В. звернулась до суду з заявою про встановлення факту перебування її дітей на утриманні Лісового П.В., посилаючись на те, що вона з 1989 року проживала з останнім однією родиною. За цей час у них народилось троє дітей. Усі діти знаходились на утриманні Лісового П.В. до часу його смерті.

Чи може суд встановити факт перебування дітей Борових А.В. на утриманні Лісового П.В., якщо Борових А.В. в заяві зазначила, що встановлення цього факту їй необхідно для вступу в право на спадщину та отримання пенсії?

Завдання №5

До місцевого суду звернулась Кудряшова з проханням визнати її чоловіка померлим.

В заяві Кудряшова повідомила, що з часу проходження її чоловіком військової служби під час бойових дій в Афганістані, вона не має про нього ніяких відомостей.

Суд залишив заяву Кудряшової без розгляду до надання нею довідки про її чоловіка від райвійськомату та Міністерства оборони.

Чи правильна ухвала суду?

Завдання №6

Шістнадцятирічний Іванов звернувся до суду із заявою про надання йому повної цивільної дієздатності.

У заяві вказувалося, що Іванов працює за трудовим договором кур'єром в АТ «Прем'єр». Мати Іванова згодна з наданням йому повної цивільної дієздатності. З'ясування ж думки батька не є можливим, тому що з родиною він відносини не підтримує, кілька років назад виїхав до Австралії і його точне місце проживання невідоме.

Суддя повернув заяву, мотивувавши це, по-перше, несплатою судового збору, по-друге, неподанням доказів відмови органу опіки і піклування в емансипації Іванова.

Чи відповідають закону дії суду? Складіть заяву про надання Іванову повної цивільної дієздатності.

ТЕМА № 15. Перегляд судових рішень

Семінарське заняття на тему «Перегляд судових рішень».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Сутність та значення апеляційного провадження.
2. Право апеляційного оскарження. Строки апеляційного оскарження.
3. Форма і зміст апеляційної скарги.
4. Порядок подання апеляційної скарги.
5. Порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції.
6. Повноваження суду апеляційної інстанції.
7. Сутність та значення касаційного провадження.
8. Право касаційного оскарження. Строк на касаційне оскарження.
9. Форма і зміст касаційної скарги.
10. Порядок подання касаційної скарги.
11. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.
12. Повноваження суду касаційної інстанції.
13. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

14. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Строк і порядок подання заяви. Розгляд заяви.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Сутність та значення апеляційного провадження.

В межах даного питання слід знати визначення апеляційного провадження, з'ясувати характерні риси інституту апеляційного провадження та його значення.

2. Право апеляційного оскарження. Строки апеляційного оскарження.

Потребує з'ясуванню коло осіб, що мають право апеляційного оскарження, перелік підстав, що дають право апеляційного оскарження, та допустимі строки для апеляційного оскарження.

3. Форма і зміст апеляційної скарги.

Слід знати вимоги щодо форми та змісту апеляційної скарги, встановлені чинним законодавством. Також слід звернути увагу не те, хто уповноважений підписувати апеляційну скаргу та які документи до неї додаються.

4. Порядок подання апеляційної скарги.

Питання передбачає знання послідовності дій щодо подання апеляційної скарги, строків подання, до якого суду подається апеляційна скарга, які наслідки її прийняття, а також які існують підстави залишення апеляційної скарги без руху, її повернення та підстави відмови у відкритті апеляційного провадження.

5. Порядок розгляду справи судом апеляційної інстанції.

Слід знати перелік процесуальних дій, що вчиняється під час підготовки розгляду справи судом апеляційної інстанції, зокрема, порядок відкриття апеляційного провадження, строк розгляду апеляційної скарги, особливості розгляду в апеляційному порядку окремих категорій справ та порядок закриття апеляційного провадження.

6. Повноваження суду апеляційної інстанції.

Необхідно визначити які права може реалізувати суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги відповідно до чинного законодавства. При цьому слід звернути увагу на перелік процесуальних дій суду апеляційної інстанції, якими може бути завершено апеляційний розгляд справи.

7. Сутність та значення касаційного провадження.

В межах питання слід знати визначення касаційного провадження, характерні риси інституту касаційного провадження та його значення.

8. Право касаційного оскарження. Строк на касаційне оскарження.

Потребує з'ясуванню коло осіб, що мають право касаційного оскарження, перелік підстав, що дають право касаційного оскарження, та допустимі строки для касаційного оскарження.

9. Форма і зміст касаційної скарги.

Слід знати вимоги щодо форми та змісту касаційної скарги, встановлені чинним законодавством. Також слід звернути увагу не те, хто уповноважений підписувати апеляційну скаргу та які документи до неї додаються.

10. Порядок подання касаційної скарги.

Питання передбачає знання послідовності дій щодо подання касаційної скарги, строків подання, наслідків її прийняття, а також підстав залишення без руху та повернення скарги, підстави відмови у відкритті касаційного провадження.

11. Порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.

Слід знати перелік процесуальних дій, що вчиняється під час підготовки розгляду справи судом касаційної інстанції, попередній розгляд справи, строки розгляду апеляційної скарги та особливості розгляду справи в суді касаційної інстанції.

12. Повноваження суду касаційної інстанції.

Необхідно визначити які права може реалізувати суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги відповідно до чинного законодавства. При цьому слід звернути увагу на перелік процесуальних дій суду касаційної інстанції, якими може бути завершено касаційний розгляд справи.

13. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Слід засвоїти що рішення, постанова або ухвала суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

14. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Строк і порядок подання заяви. Розгляд заяви.

Слід з'ясувати що є підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, які строки та порядок подання відповідної заяви та порядок її розгляду.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Зміст апеляційної скарги як процесуального документу.
2. Форма і зміст касаційної скарги.
3. Форма і зміст заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика апеляційного провадження.
2. Сутність касаційного перегляду судових рішень у цивільних справах.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 238 с.

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року №1402-VIII із змінами, внесеними згідно із Законами № 1774-VIII від 06.12.2016, ВВР, 2017, № 2, Ст.25; № 1798-VIII від 21.12.2016, ВВР, 2017, № 7-8, Ст.50; № 2147-VIII від 03.10.2017, ВВР, 2017, № 48, ст.436. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних прав в апеляційному порядку» від 24 жовтня 2008р. № 12. // Вісник Верховного Суду України. 2008. №11.

4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

5.Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

6.Андронов І.В. Судові рішення в цивільному процесі України: проблеми термінології. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 66. С. 287-293

7.Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Крилов купив в магазині кольоровий телевізор. Через півроку після купівлі телевізор вибухнув. Від вибуху Крилов отримав опіки і поранення, та протягом місяця знаходився на стаціонарному лікуванні. Крім цього, внаслідок вибуху та пожежі було знищено багато домашніх речей Крилова.

Після виходу з лікарні Крилов домігся проведення експертизи, за результатами якої встановлено наявність в купленому телевізорі виробничого недоліку, який призвів до пожежі. Загальний розмір шкоди, що заподіяна Крилову, із врахуванням середнього заробітку за час лікування, затрат на посилене харчування, а також ремонт квартири і вартості майна, що згоріло, склав 30 мінімальних заробітних плат.

Крилов звернувся з позовом про відшкодування заподіяної йому заводом-виробником шкоди. Завод заперечував проти позову, обґрунтовуючи своє заперечення тим, що завод із Криловим договірних відносин не мав. Стороною в договорі купівлі-продажу є магазин, і тому він повинен відповідати за позовом Крилова. Гарантійний строк на телевізор вже пройшов. На думку відповідача, завод міг би нести відповідальність перед Криловим за заподіяну шкоду тільки в тому випадку, якщо б гарантійний строк не закінчився.

Суд з доводами заводу погодився і відмовив у задоволенні позову Крилова до заводу. Крилов подав апеляційну скаргу на вказане рішення.

Складіть проект апеляційної скарги. Яке повноваження має бути реалізоване апеляційним судом?

Завдання №2

Никоненко звернулася до суду з позовом до свого чоловіка про поділ майна. Позивачка зазначила, що автомобіль, який відповідач придбав до реєстрації шлюбу, був старий і на його ремонт було витрачено коштів значно більше, ніж він коштував на час придбання, тому його слід визнати сумісною власністю подружжя і поділити. Відмовивши в позові, суд виходив з того, що автомобіль належав відповідачеві до укладення шлюбу, а тому є його особистою власністю та поділу не підлягає.

Складіть проект апеляційної скарги. Яке рішення має прийняти апеляційний суд, якщо Никоненко подасть апеляційну скаргу?

Завдання №3

12 січня 2021 року місцевий суд Харківського району розглянув справу за позовом Гаріної до дітей про стягнення коштів на її утримання внаслідок похилого

віку, та виніс рішення на користь позивачки.

Син позивачки Гарін, який мешкає на Камчатці, у судовому засіданні участі не приймав. Дізнавшись від сестри про рішення суду, він надіслав до апеляційного суду Харківської області телеграму, датовану 21 січня 2021 р., такого змісту: «Рішенням про стягнення аліментів не згоден. Прошу переглянути справу за моєю участю. Подробиці листом. Гарін».

Чи може телеграма Гаріна розглядатися як апеляційна скарга? Яким вимогам повинна відповідати апеляційна скарга як процесуальний документ?

Завдання №4

Резолютивну частину ухвали апеляційного суду по справі за позовом КСП «Зоря» до комірника Іванова В.П. про стягнення збитків у розмірі 12500 грн., було сформульовано таким чином: «Рішення районного суду скасувати. Справу направити на новий розгляд до того ж суду. Підписи».

Проаналізуйте законність цієї ухвали, мотивуючи свою відповідь посиланням на відповідні процесуальні норми.

Завдання №5

Місцевий суд 30.07.2021 р. ухвалив рішення про стягнення заборгованості за договором позики на користь Семенова. 29.08.2021 р. він подав апеляційну скаргу у зв'язку із незгодою з частковим задоволенням позову. В суді йому пояснили, що він пропустив строк на апеляційне оскарження.

Семенов звернувся до свого адвоката, пояснивши, що рішення він не отримувач і на судовому засіданні, де оголошувалось рішення, не був присутній, тому про результат розгляду справи дізнався недавно. Копію рішення взяла його дружина, але виїхала у відрядження за кордон і не повідомила його про ухвалене рішення.

Чи правильні дії суду? Як відповідно до закону повинен вчинити Семенов для оскарження рішення?

Завдання №6

З заявою про необхідність оскарження рішення суду в касаційному порядку до прокурора області звернувся Косович В.В. В заяві він зазначив, що рішенням місцевого суду йому відмовлено в позові до Стоян В.П. про повернення майна із чужого незаконного володіння. В судовому рішенні суд вказав, що майно, яке знаходиться у Стоян В.П., стало непридатним, а відшкодувати його вартість Стоян В.П. відмовляється, і з цієї підстави відмовив у позові.

В апеляційному порядку рішення не переглядалось, оскільки Косовичем В.В. було пропущено строк на подання апеляційної скарги.

Чи є підстави для подання касаційної скарги прокурором? Які підстави для скасування рішення в касаційному порядку передбачено чинним законодавством? Дайте обґрунтовану відповідь від імені прокурора на заяву Косовича В.В.

Завдання №7

До суду касаційної інстанції звернувся Гузько, посилаючись на незаконність рішення як першої, так і апеляційної інстанції. До касаційної інстанції він не додав копії оскаржуваних рішень.

Якими повинні бути дії суду?

Завдання №8

Івановський подав до апеляційного суду заяву про перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами рішення одного з місцевих судів, за яким з нього було стягнуто 23200 грн. на користь будинку культури, як відшкодування шкоди, заподіяної крадіжкою музичних інструментів. Свою заяву Івановський обґрунтував тим, що вирок суду, за яким з нього стягнуто 23200 грн., скасовано, оскільки протокол судового засідання по кримінальній справі не був підписаний головуючим по справі.

Чи правильно звернувся Івановський? Чи належить заява Івановського задоволенню? Які обставини вважаються нововиявленими?

ТЕМА № 16. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб). Відновлення втраченого судового провадження. Судовий контроль за виконанням судових рішень.

Семінарське заняття на тему «Виконавче провадження. Відновлення втраченого судового провадження. Судовий контроль за виконанням судових рішень».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин:

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб).
2. Звернення судових рішень до виконання.
3. Повноваження суду щодо питань виконавчого провадження.
4. Поворот виконання судових рішень.
5. Судовий контроль за виконанням судового рішення.
6. Порядок відновлення втраченого судового провадження.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Загальна характеристика примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб).

В межах питання слід визначити основні риси інституту виконання судових рішень та рішень інших органів. Необхідно знати, що в певних категоріях справ суд допускає негайне виконання рішень.

2. Звернення судових рішень до виконання.

Необхідно звернути увагу на те, що виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого листа, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції. Чинним законодавством передбачено детальний порядок та строки звернення судового рішення до виконання.

3. Повноваження суду щодо питань виконавчого провадження.

Слід знати, що суд має певні повноваження щодо виконавчого провадження (виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання, зупинення виконання судового рішення, оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника, вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи тощо).

4. Поворот виконання судових рішень.

З'ясувати, які повноваження має суд апеляційної чи касаційної інстанції, приймаючи постанову, коли вирішує питання про поворот виконання, скасувавши рішення (визнавши його нечинним).

5. Судовий контроль за виконанням судового рішення.

При вивченні питання слід знати що сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення. Також передбачаються порядок подання та строки для звернення зі скаргою і порядок розгляду зазначеної скарги.

6. Порядок відновлення втраченого судового провадження.

Необхідно з'ясувати, які особи, які мають право звернення до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження. Підсудність заяви. Зміст заяви про відновлення втраченого судового провадження. Розгляд справи. Рішення суду про відновлення втраченого судового провадження.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Звернення судового рішення до виконання. Негайне виконання судового рішення.

2. Зміст виконавчого листа. Видача дубліката виконавчого листа. Строк пред'явлення виконавчих документів до виконання.

3. Відстрочка і розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання, роз'яснення рішення.

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика примусового виконання судових рішень

2. Порядок вирішення питання про поворот виконання судових рішень.

3. Порядок відновлення втраченого судового провадження.

4. Право на звернення зі скаргою до суду. Строки, порядок звернення зі скаргою.

Література.

1. Цивільний процесуальний кодекс України : у редакції Закону № 2147-7 від 3.10.2017 р. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2229-8 від 7.12.2017, №2234-8 від 7.12.2017, № 2268-8 від 18.01.2018 р. : (офіційний текст) К.: Правова єдність, 2018. 238 с.

2. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

3. Бортнік О.Г. Мирова угода та можливість її примусового виконання. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2005. №1(2).

4. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

5. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Рішенням місцевого суду було задоволено позов Петренка до Салтівського вузлу зв'язку м. Харкова про повернення незаконно стягнутих коштів за користування міським телефонним зв'язком. Рішення суду набрало законної сили, та по ньому було видано виконавчий лист.

Виконуючи рішення суду, державний виконавець направив листа начальнику Салтівського вузлу зв'язку з пропозицією виконати рішення суду добровільно, на який одержав відповідь, що вже після набрання рішенням законної сили, Салтівський вузол зв'язку реорганізовано в структурний підрозділ Харківської дирекції «Укртелекому», тому виконання рішення в його компетенцію не входить.

Як повинен діяти державний виконавець, щоб виконати рішення суду?

Завдання №2

Державний виконавець відмовився прийняти від стягувачів два виконавчих листа, тому що:

а) на стягнення аліментів та на стягнення судового збору з відповідача було видано один виконавчий лист;

б) на поновлення на роботі та стягнення з відповідача (фабрики) заробітної плати за час вимушеного прогулу також було видано один виконавчий лист.

Чи правильно діяв державний виконавець?

Завдання №3

Державному виконавцю стало відомо, що боржники Семенови кожного дня до 21 години знаходяться на роботі (працюють в іншому місті), застати їх вдома можна тільки пізно ввечері або в неділю, але в неділю вони часто виїжджають на прогулянки за місто.

Коли і як можна виконати рішення суду, за яким Семенови повинні відремонтувати тин у сусідів Іванових та передати їм швацьку машинку?

Завдання №4

Рішенням Держинського районного суду м. Харкова від 12.02.2018 р. за позовом про відшкодування шкоди внаслідок ДТП було ухвалено стягнути на користь позивача 21 000 грн. Рішення набрало законної сили і було відкрито виконавче провадження, під час якого сторони вирішили укласти мирову угоду, за

умовами якої за рахунок частини грошей боржник зобов'язується передати автомобільний причеп.

Чи можливе укладення мирової угоди під час виконавчого провадження і за таких умов? Які процесуальні наслідки має мирова угода, яка укладена поза процедурою виконавчого провадження?

ТЕМА № 17. Цивільні процесуальні права іноземних осіб. Проведення у справах за участю іноземних осіб. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

Семінарське заняття на тему «Цивільні процесуальні права іноземних осіб. Проведення у справах за участю іноземних осіб. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні».

Навчальна мета заняття: засвоїти поняття, які є визначними (опорними) для цієї теми і виділені в плані заняття та у конспекті лекції, опрацювання рекомендованої літератури, конспектування окремих положень, що стосуються питань теми, використовуючи підручники, навчальні посібники та нормативний матеріал.

Кількість годин

денна форма навчання 2 години

заочна форма навчання 0,5 години

Навчальні питання:

1. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб.
2. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів.
3. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів. Угоди про правову допомогу в цивільних справах.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Процесуальні права та обов'язки іноземних осіб.
Питання розраховане на знання норм процесуального законодавства, що стосується прав та обов'язків іноземних громадян.
2. Виконання судових доручень іноземних судів і звернення судів України з дорученнями до іноземних судів.
Слід знати, що у разі якщо в процесі розгляду справи суду необхідно вручити документи, отримати докази, провести окремі процесуальні дії на території іншої держави, суд України може звернутися з відповідним судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Встановлені вимоги щодо змісту і форми судового доручення. Також передбачається виконання в Україні судових доручень іноземних судів
3. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів. Угоди про правову допомогу в цивільних справах.

Вказане питання регламентується Постановою ВСУ «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і

про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» від 24.12.1999р. №12

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем теми:

1. Виконання судових доручень закордонними дипломатичними установами України

Теми рефератів:

1. Виконання судових доручень іноземних судів в Україні.
2. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів.

Література.

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

2. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_922#Text

3. Практика розгляду судами справ за клопотаннями про визнання і виконання рішень іноземних судів та про скасування постанов і рішень міжнародного комерційного арбітражу на території України. *Вісник Верховного Суду України*. 1998. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99#Text>

4. Цивільний процес: навчальний посібник. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

Завдання №1

Тараненко звернувся до місцевого суду з позовом до громадянина Німеччини Луєра з вимогою відшкодувати матеріальну і моральну шкоду, завдану йому під час автомобільної аварії. В аварії, згідно акту ДАІ, винуватий був Луєр. Луєр у заперечення проти позовної вимоги Тараненка заявив, що є громадянином іноземної держави, хоча і проживає в місті Харкові. Тому Луєр висунув вимогу про розгляд даної справи за законами Німеччини.

Чи правий громадянин Луєр? Які процесуальні права та обов'язки мають іноземні особи в цивільному процесі?

Завдання № 2.

Місцевий Київський районний суд м. Харкова отримав доручення про допит свідка по цивільній справі, порушеній в Російській Федерації. Перед Київським судом м. Харкова постали питання:

- а) чи передбачено виконання таких судових доручень міжнародними договорами;
- б) цивільним процесуальним законодавством якої держави слід керуватися в ході виконання даного доручення?

Вирішіть ці питання.

Завдання № 3.

В місцевий суд України надійшло клопотання щодо вирішення питання про

примусове виконання рішення одного із судів об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії. Зазначеним рішенням був задоволений позов громадянина об'єднаного Королівства до громадянина України про стягнення п'яти тисяч фунтів стерлінгів в якості відшкодування шкоди, спричиненої майну. При дослідженні доданих до клопотання документів місцевий суд з'ясував, що в документах відсутні докази повідомлення українського громадянина про час і місце розгляду справи в суді об'єднаного Королівства.

Як повинен діяти в цьому випадку суд? Який порядок визнання і примусового виконання рішень іноземних судів в Україні?

Завдання № 4.

Громадянин Німеччини Штюрмер працював у будівельній компанії на Херсонщині. В результаті дорожньо-транспортної пригоди, що сталася з вини водія державного українського аграрно-промислового концерну «Перевесло», Штюрмер отримав тяжку травму, і пред'явив позов про відшкодування шкоди, спричиненої його здоров'ю.

У прийнятті позовної заяви йому було відмовлено на тій підставі, що між Німеччиною та Україною немає договору про надання правової допомоги у цивільних, сімейних та кримінальних справах.

Чи правильні дії суду?

Завдання № 5.

До місцевого Жовтневого суду м. Маріуполя надійшло судове доручення від Ферентійського суду Італії з проханням провести допит громадянина Мирончика С.А., який є свідком дорожньо-транспортної пригоди, що сталася на Віа Консоляре в Італії 12 травня 2018 року. Доручення було складено на італійській мові і містило вимогу провести допит свідка і оформити процесуальні документи відповідно до італійського процесуального законодавства.

Як повинен діяти суд України? Який порядок надання і виконання судових доручень?

Завдання № 6.

Визначте підсудність наступних категорій справ:

а) за позовом громадянин Італії Петро Буонокоре до українського громадянина Івана Бутейка про визнання права власності на нерухоме майно, що знаходиться на території України;

б) за позовом громадянина України Сергія Романюка до громадянина Швеції Бріти Акерблом про визнання недійсним договору купівлі-продажу, укладеного на території України;

в) за позовом українського громадянина до іншого українського громадянина, що постійно мешкає у США, при цьому останнім відомим місцем проживання відповідача в Україні було м. Харків, а також відповідач має нерухоме майно в м. Лозова Харківської області.

Завдання № 7.

Хаммер, який є громадянином Ізраїлю і постійно там проживає, порушив справу про розірвання шлюбу з Шарапенко, громадянкою України, яка проживає в м. Харків. Між подружжям також виник спір про розподіл спільно нажитого у шлюбі

майна: дачі, автомашини, гаражу.

Вирішіть процесуальні питання, що виникли при цьому.

4. Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
5. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
7. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
8. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
9. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
10. Про судовий збір : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
12. Про нотаріат: Закон України від 03 вересня 1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
13. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
14. Про судову експертизу : Закон України від від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
16. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

17. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.

Додаткова

1. Андронов І.В. Судові рішення в цивільному процесі України: проблеми термінології . *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 66. С. 287-293.

2. Бортнік О. Значення для цивільного судочинства принципів отримання репарацій в умовах перехідного правосуддя. Проблеми цивільного права та процесу: тези доповідей учасників наук.-практ. конференції, присвяченої 98-й річниці від дня народження О.А.Пушкіна, 19 травня 2023 р. Вінниця: ХНУВС. 2023. С. 167-172.

3.Вільчик Т. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі. *Право України*. 2014. № 11. С. 243-250.

4. Глущенко С. Концептуальні нариси єдиної судової юрисдикції. *Право України*. 2014. № 11. С. 219-232.

5. Завальнюк В.В. Правосуддя в Україні: антропологічний вимір . *Актуальні проблеми держави і права* . 2012. Вип. 64. С. 16-21.

6. Костенко М.А. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як міжнародний стандарт прав людини . *Право і суспільство*. 2014. № 4. С.20-26.

7.Кройтор В.А., Сліпченко О.І. Розподіл обов'язків з доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С.171-179.

9. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова та ін; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 1352 с.

10. Кухарев О. Є. Аналіз судової практики розгляду цивільних справ про спадкування : практ. посіб. Київ : Алерта, 2019. 340 с.

11. Островська Л.А. Деякі аспекти представництва прокурором прокурором інтересів громадянина в суді. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 65. С. 451-456.

12. Позовне провадження : моногр. / за ред. В. В. Комарова. Харків, 2011. 552 с.

13. Соколянський Д.В. Мирова угода сторін у цивільному судочинстві України: постановка проблеми. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 66. С. 348-353.

14. Цивільний процес: навчальний посібник. / О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін. ; за заг. ред. В. А. Кройтора. Харків: ХНУВС. 2022. 336 с.

15. Шишка О.Р. Строк позовної давності і негативний позов : огляд судової практики, роздуми та проблеми. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 225-233.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт ULR:
<http://www.rada.gov.ua>
2. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт ULR:
<http://www.minjust.gov.ua>
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт ULR: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт ULR:
<https://supreme.court.gov.ua/supreme/>